

2

Limburgs Tijdschrift voor *Genealogie*

uitgave van de sectie genealogie van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap

Verslag jaarvergadering

Herkomst en geschiedenis familie Welschen

Jenne Labers: een halszaak

Onverklaarde Alias-namen

Voormalig kerkhof Ganzenstraat Venlo

JAARGANG 30 | JULI 2002

LGOG

Inhoudsopgave

Mededelingen, vragen, aanvullingen, enz.	34
Verslag jaarvergadering Sectie Genealogie LGOG 17 april 2002, door ing. P.L.M. van Hoof, Randenborgweg 51, 6118 ?? Nieuwstadt	36
Herkomst en geschiedenis van de familie Welschen en de geografische verspreiding van deze familienaam, door dr. A.J. Welschen, Amaliagaarde 7, 1403 JG Bussum (wordt vervolgd)	40
Jenne Labers: een halszaak, door A.P.L. Paquaij, Servatiusstraat 29, 6444 VJ Brunssum	53
Onverklaarde Alias-namen, door Wil Brassé, Helstraat 13, 6131 CZ Sittard	55
Het voormalige kerkhof aan de Ganzenstraat te Venlo, De nieuwe Joodse begraafplaats, door M.J.J. Bergevoet, Tegelseweg 208, 5912 BL Venlo (wordt vervolgd)	57

verschijnt vier maal per jaar

Administratie, lidmaatschappen, losse nummers:
L.G.O.G., Postbus 83, 6200 AB Maastricht, tel. 043 - 321 25 86
Postbank 1037880 t.n.v. L.G.O.G.

Redactie:
Harry Strijkers
Wim Nolten

Redactie-adres:
Koningsberg 17, 6129 AT Berg-Urmond, tel. 046 - 433 29 30
e-mail: h.strijkers@hetnet.nl

Het werk van het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap wordt in belangrijke mate financieel ondersteund door de Provincie Limburg.

ISSN 0169-5177

Mededelingen

ACHTSTE LIMBURGSE GENEALOGISCHE CONTACTDAG

**Zaterdag 9 november 2002
in DE MAASPOORT VENLO**

Rectificatie

In het artikel over "Piet Peters, Heerlens eerste archivaris, zijn werk en afkomst" van Wim Nolten is een typefout ingeslopen op pagina 19 op de een na laatste regel in de linkerkolom. Piet Peters overleed op 7 januari 1940, precies zoals op zijn bidprentje staat vermeld. Op pagina 21, regel 13 dient het woord "confratus" te worden gelezen als "confractus."

Boeken

Geschiedenis van het Brunssumse geslacht Hamer, deel III (1800-1900)

De bekende amateur-genealoog, historicus en publicist Nico Hamers uit Malden schreef het derde boek uit de serie "Geschiedenis van het Brunssumse geslacht Hamers."

In dit derde deel beschrijft hij de zesde tot en met de achtste generatie. Het doen en laten van deze leden van het geslacht Hamers wordt door hem uitvoerig uit de doeken gedaan. De opzet van het boek verschilt bijna niet van de vorige twee delen. Uitvoerige gezinsbiografieën vormen het hoofdbestanddeel van dit rijk geïllustreerd boek.

Ook voor lokaal-historisch onderzoek is dit boek weer een bron voor de geschiedenis van de eigen streek. Heemkundeverenigingen kunnen met dit boek hun voordeel doen.

Het boek heeft een formaat van 17 x 25 cm, is in blauw linnen gebonden met goud opdruk en telt 400 pagina's met ongeveer 75 illustraties. De prijs van het boek is € 25,-. Wilt U het boek toegestuurd krijgen, dan dient men 29 Euro over te maken op bankpostrekening **236.76.46** t.n.v. Penningmeester Vereniging Limburgse Hamers Genealogieën Valkenburg.

De bevolking van het kanton Eijsden in 1796

Het kanton Eijsden, met als hoofdplaats Eijsden bestond uit de plaatsen Banholt, Bergenhuizen, Breust, Bruisterbosch, Cadier, Caestert, Eckelrade, Eijsden, Sint Geertruid, Gronsveld, Herkenrade, Heugem, Honthem, HoogCruts (ged.), Libeek, Maarland, Mesch, Mheer, Moerslag, Noorbeek, Oost, Rijckholt, Schey, Schilberg (ged.), Terhorst, Terlinden (ged.), Uivend (ged.) en Vroelen.

In 1796 werd op last van de Franse overheid een Inwonerstijst samengesteld van de inwoners van het kanton Eijsden. In feite is sprake van de eerste volkstelling. In het boek **De bevolking van het kanton Eijsden in 1796** worden de 3619 personen, 846 huishoudens, die op de Inwonerslijst voorkomen uitgebreid besproken. Minutieus wordt verslag gedaan over de samenstelling van de huishoudens (inclusief inwonende familieleden, personeel en/of anderen), het aantal personen per huishouden, de beroepen van de hoofden van de huishoudens (en de armlastige gezinnen), de leeftijdsverdeling van de inwoners en hun religie. Uiteraard zijn alle huishoudens per plaats geordend en via een index op de achternamen toegankelijk. Ook alle beroepen zijn snel met een index te traceren. In de Inleiding wordt nader ingegaan op de achtergronden van de Inwonerslijst en het kanton Eijsden. Het boek wordt afgesloten met een samenvatting waarbij de conclusies in een breder verband worden geplaatst. Het boek, geschreven door Henk Boersma, voorzitter van de Stichting Eijsdens Verleden, telt ca. 160 pagina's en is voorzien van kaarten van de verschillende plaatsen en speciaal voor deze uitgave gemaakte foto's.

Bestellen: U kunt een of meerdere exemplaren van het boek verkrijgen door **vóór 1 augustus a.s.** € 19,50 per boek over te maken op postbanknummer 5620496 t.n.v. H. Boersma te Banholt o.v.v. uw naam en adres. Bezorging zal plaatsvinden in de tweede week van september.

Geboren, gehuwd en overleden in: Mheer Noorbeek St.Geertruid

1600 t/m 1905 +

Dit boek bevat ongeveer 220 pagina's, waarop meer dan 25.000 personen de revue passeren. Behalve de drie hierboven genoemde data kunt U van Uw voorouders opzoeken in welk gehucht ze gewoond hebben, het beroep dat ze hebben uitgeoefend en hoe de gezinssamenstelling was.

U kunt vooraf intekenen op deze nieuwe uitgave door een bedrag van € 20,- (afhaalprijs) of € 25,- (het boek wordt dan bezorgd) over te maken op rekeningnummer **65.92.12.978** t.n.v. A.P.L. Paquaij te Brunssum onder vermelding boek GGOMNS. Na verschijnen - streefdatum 1 juli - worden de bedragen met € 5,- verhoogd. Stuur de auteur tevens een kaartje of email met Uw volledig adres, telefoonnummer en eventueel **email adres**. Bij twijfel over het juiste over te maken bedrag, neem dan telefonisch contact met de auteur op, tel. **045-5253659**.

U kunt nu ook reeds kenbaar maken of U geïnteresseerd bent in een geheel herziene druk van:

Geboren, gehuwd en overleden in: Breust Eijsden Gronsveld Heugem Mesch Oost Rijkholt

1600 t/m 1905 +

De eerste druk van dit naslagwerk verscheen onder auspiciën van de Stichting Eijsdens Verleden in augustus 1997 en is nu geheel uitverkocht. Bij voldoende belang-

stelling kan een geheel herziene tweede druk worden gepresenteerd, die op de volgende punten zal verschillen van de eerste druk:

1. De data van 1600/1800 niet meer gelezen vanuit de klappers, maar uit de *originele* kerkakten.
2. Uitbreiding *Geboorten met 6 jaren* (was t/m 1899, nu t/m 1905).
3. Uitbreiding van *Huwelijken* en deze direct ingevuld in het hoofdbestand.
4. Uitbreiding *Overlijdens* tot 2001 en ook deze meteen ingevuld in het hoofdbestand.
5. Geen appendix.

Meld U aan per briefkaart, telefoon of email voor dit boek **GGO-BEGHMOR**. Bij voldoende aanmeldingen kan deze geheel herziene uitgave op korte termijn verschijnen. Over de prijs en de leveringsdatum ontvangt U nader bericht. Vooral via email wordt U op de hoogte houden van de vorderingen.

A.P.L. Paquaij
Servatiusstraat 29
6444 VJ Brunssum
045 5 25 36 59
apaq@brunssum.net

Genealogische cahiers, deel 1- 2001 Vervolg in fragmenten

In april 2000 schreef ons actief lid Jan Quaedvlieg het boekwerk "Een relatie in uit Groenewoud. Kwartierstaat Quaedvlieg-van Bergen." Hij kondigde toen reeds aan verder te willen gaan met zijn genealogisch onderzoek. Eind 2001 legde hij de laatste hand aan zijn eerste periodiek en gaf het de naam "**Genealogische Cahiers, deel 1-2001 Vervolg in fragmenten.**"

In dit eerste deel kijkt hij terug op het gunstig onthaal van zijn boek in april 2000 en ontrafelt hij in twee hoofdstukken de geheimen van de voorouders van Dorothea Buyel-van de Velde en de Mookse tak van de familie van Bergen. Het 24 bladzijden tellend cahier op A4-formaat kost € 8,-. Per post gestuurd dient men € 10,80 over te maken op girorekening **1249729** of bankrekening **1538.10.416** t.n.v. J.J.M. Quaedvlieg, G. Jungensstraat 5, 5913 XX Venlo.

Tel. 077-3518650 en e-mail: j.quaedvlieg@planet.nl

Kroniek van een familie 450 jaar familie Schulpen

Lei Schulpen uit Echt heeft na een onderzoek van vele jaren in november 2001 in eigen beheer een prachtig boek uitgegeven dat het wel en wee van zijn familie (gedeeltelijk) weergeeft en opgedragen is aan zijn zes kleinkinderen. Het is een behoorlijk dik, ingenaaid exemplaar geworden van maar liefst 384 bladzijden op A4-formaat. De oudst bekende stamvader was Johan Schulpen, geboren circa 1550, mogelijk in Gulpen bij Hombourg in het Belgische Wallonië.

Naast een algemeen hoofdstuk met veel achtergrondinformatie worden de stammen A en B beschreven. Hoofdstuk 4 bevat een fotogalerij. Samensteller Schulpen zorgde voor een index en bevorderde zo de toegankelijk-

heid van zijn werk. Een voorbeeld voor menig genealoog. Het boek was in nog geen twee maanden uitverkocht. Het boek staat ook op CD-rom. Inlichtingen: L.Th.H. Schulpen, Eikstraat 40, 6101 BE Echt, tel. 0475-481966.

REPERTORIUM DE RODE LEEUW 1969-1999

(Met CD-ROM van alle jaargangen).

Door storting van € 30,- (incl.verzendkosten) op postbanknummer 10.339.42 ten name van G.M.J.P. Voncken, Prins Mauritslaan 10, 6224 JV Maastricht, kunt U het bovenvermeld repertorium bestellen.

De Rode Leeuw is het contactorgaan van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (VVF) afdeling Belgisch-Limburg te Hasselt.

De voorouders van veel families in het huidige Nederlands-Limburg, zijn oorspronkelijk afkomstig uit Belgisch-Limburg. Voor genealogen is dit werk een degelijke informatiebron.

50 exemplaren van dit uitvoerige naslagwerk zijn nog in voorraad. Het repertorium heeft registers op artikelen geordend op plaatsnaam, families, heraldiek, zegels, kwartierstaten, praktische wenken, persoonsnamen, plaatsnamen. Een overzicht van de jaarlijkse afleveringen is opgenomen. Het voorwoord is geschreven door Johan Helsen, stadsarchivaris van Tongeren.

Afhaalprijs € 25,- (boek met CD-ROM) bij de uitgever Guill.Voncken, Prins Mauritslaan 10, 6224 JV Maastricht. Telefonisch reserveren is mogelijk. Tel.043-362 17 56.

Vragenrubriek

488. Cremers

Anna Cremers werd op 11 dec. 1689 te Heerlen gedoopt als dochter van Joannes Cremers en Anna Noppeney; zij huwde op 23 mei 1715 te Schaesberg met **Johannes Sauren**. Ik zoek de grootouders van deze Anna Cremers. Zeer waarschijnlijk zijn dit **Melchior Cremers** en **Emerentia Meelcops**, die Joannes Cremers op 9 juni 1654 in Heerlen lieten dopen met als doopgetuigen Maria Melcops en Joannes Rumpkens. Een tweede kind was Maria Kremers, gedoopt op 1 mei 1659, eveneens te Heerlen. (Bron: Gendalim 2) Bij de doop van het tweede kind van Anna Cremers en Johannes Sauren is ene Maria Cremers doopgetuige. Dit zou de zus van haar vader Joannes Cremers kunnen zijn en dus een tante van Anna Sauren-Cremers. Wie kan mij meer zekerheid geven over deze familie Cremers?

*J.J.M. Quaedvlieg, Gerard Jungenstraat 5, 5913 XX Venlo.
Tel: 0773518650 email: j.quaedvlieg@planet.nl*

489. van Gulpen

Ik stam af van Charlotta M.A.W. van Gulpen, geboren te Maastricht op 22-11-1826. Zij stamt in rechte lijn af van Joannes van Gulpen, gedoopt te Maastricht op 7-2-1686 en boekdrukker aldaar. Van hem zijn mij nog zijn vader (Gisbertus van Gulpen) en grootvader (Joannis van Gulpen) bekend. Wie kan mij verder helpen?

*F.A. Bergman, Stationsstraat 23, 9561 KE Ter Apel.
tel. 0599-582256 (privé) en 0599-612016 (werk)*

P.L.M. VAN HOOF

Sectie Genealogie van het LGOG Verslag van de Jaarvergadering op 17 april 2002

1. Opening van de vergadering

Kort na 19.30 uur kon voorzitter Ton Henrar 35 toehoorders verwelkomen en uitnodigen om voor de laatste keer onder zijn leiding aan de vergadering deel te nemen.

Het voorstel van de voorzitter, om de agendapunten ter verkiezing van een nieuwe voorzitter en de verkiezing van een bestuurslid, binnen de agenda van volgorde te wijzigen wordt door de vergadering aangenomen.

2. Ingekomen stukken en mededelingen

Voor de vergadering is bericht van verhindering ontvangen van het bestuurslid Harry Strijkers en de leden Wim Kurris, Wim Nolten en Huub Parren (hiervan 2 per e-mail).

Van de Redactie van het Limburgs Tijdschrift is de mededeling ontvangen dat van de door haar aan te wijzen bestuursleden Ans van Wegberg tijdens deze vergadering zal terugtreden als bestuurslid en Wim Nolten per gelijke datum deel zal gaan uitmaken van het bestuur van de

Sectie Genealogie. In dit verband spijt het Wim Nolten zeer dat hij zich vanmiddag door familieomstandigheden genoodzaakt zag, zich af te melden voor deze vergadering (u moet daarbij overigens niet direct aan het ergste denken).

Ter inzage ligt een serie van drie boeken waarin de dispensaties van het bisdom Luik over de periode van 1760 tot 1794 zijn gepubliceerd. Belangstellenden kunnen deze boeken bestellen waarna vanuit het Bureau LGOG voor de afhandeling zorg wordt gedragen.

3. Notulen van de jaarvergadering d.d. 4 april 2001

De notulen van de jaarvergadering zijn zoals gebruikelijk gepubliceerd in het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie (Jaargang 29 pag. 36-38), waarnaar is verwezen in het convocaat voor deze vergadering.

De notulen werden zonder op- en/of aanmerkingen door de vergadering goedgekeurd met dank aan de opsteller Harry Strijkers.

4. Secretarieel verslag over 2001

Secretaris Piet van Hoof las als gebruikelijk het jaarverslag voor.

Het bestuur van de Sectie Genealogie bestond op 1 januari 2001 uit:

A.F. Henrar	voorzitter
drs. J.H.H. Verstraelen	vice-voorzitter
ing. P.L.M. van Hoof	secretaris
P.J.M. van Enkevort	penningmeester
mvr. W. Schouten	lid
drs. Th.P.M. Huijs	lid
dr. J.W. Koten	lid
J.H. Strijkers	hoofdredacteur LTvG
mvr. A.M.G. van Wegberg-Veugen	PR-activiteiten LTvG

Tijdens de jaarvergadering in 2001 trad Theo Huijs tussentijds terug als bestuurslid en werd opgevolgd door de heraldicus René Vroomen, die vervolgens door het bestuur is belast met het behartigen van heraldische zaken en met het voorzitterschap van de Commissie Heraldiek. Het bestuur kwam ook in 2001 weer vijf keer voor een vergadering bijeen.

Het bestuur vertegenwoordigde de Sectie Genealogie bij de Vriendendag van het Rijksarchief in Limburg en in de beide vergaderingen van de Kringen, Secties en Commissies van het L.G.O.G.

Bij de 3e Limburgdag voor de Indicering was niet alleen het bestuur vertegenwoordigd maar werd ook door Jacques Verstraelen een inleiding gegeven over huizenonderzoek.

In de Voorbereidingscommissie voor de Tweejaarlijkse Genealogische Dag Limburg hadden zitting Wil Schouten, Piet van Enkevort en Jacques Verstraelen.

Ledental

Het jaar 2001 werd afgesloten met een ledental van 833, dit is een vooruitgang van 27 ten opzichte van eind 2000. Van onze leden waren er aan het eind van het jaar 545 tevens lid van het L.G.O.G.; ook dit is een vooruitgang van 40 leden. Als totaal gezien dus een stevige vooruitgang die kan worden gezien als een positief effect van het een jaar eerder ingevoerde snuffellidmaatschap.

Activiteiten voor de leden

Met het functioneren van de Stadsbibliotheek Maastricht en het Gemeentearchief Maastricht in hun nieuwe behuizing werd kennis gemaakt tijdens een informatieve excursie in het Centre Ceramique te Maastricht.

In aansluiting op de Jaarvergadering van 2001 werd door prof. mr. Gehlen een lezing verzorgd over het onderwerp 'Facetten van erfrecht voor genealogiebeoefening in Limburg'.

In samenwerking met de diverse in de regio opererende verenigingen voor heemkunde, regionale geschiedenis en aanverwante zaken werd in september de Heemkundemarkt Parkstad, tevens 2e Limburgdag, te Rolduc georganiseerd. De grootse opzet was in overeenstemming met de uitstraling van de lokaliteit.

Helaas kon de voor november voorgenomen lezing op het laatste moment geen doorgang vinden door gezondheidsproblemen van de voorbereide spreker.

Tijdschrift en PR-activiteiten

Het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie heeft met ingang van 2001 een nieuw 'jasje' gekregen. Ter wille van het 'herkenningsbeeld' zal niet jaarlijks de kleurschakering worden gewisseld. Daarvoor in de plaats zal in de toekomst het jaargangnummer worden toegevoegd aan het reeds groot op de voorpagina aanwezige kwartaalnummer, met de bedoeling de jaargangen onderling duidelijker te kunnen onderscheiden dan tot nu toe het geval is.

De redactie van het tijdschrift werd tegen het einde van het jaar uitgebreid met Wim Nolten als redacteur.

De publicaties zijn in het najaar weer bij een tweetal gelegenheden aan het publiek te koop aangeboden. Van deze gelegenheden is tevens gebruik gemaakt om overvloedige voorraden tegen gereduceerde prijzen af te zetten.

Nadat de voorzitter constateerde dat er geen vragen waren opgeroepen door het verslag kon hij dit in dank aan de secretaris voor akkoord ondertekenen.

5. Financieel verslag over 2001

Het financieel overzicht over 2001 en de begroting voor 2002 zijn voorafgaand aan de vergadering op papier aan de aanwezige leden ter beschikking gesteld.

Nadat de voorzitter een algemene inleiding had gegeven over o.a. de vorm van kascontrole (voor ons als onderdeel van de L.G.O.G.-organisatie), werd door Piet van Enkevort een aantal details toegelicht. Ze betroffen de uitgaven voor regio-activiteiten in het afgelopen jaar de Heemkundemarkt Parkstad. De schijnbaar negatieve post 'Res GD' is feitelijk het bedrag dat in kas is en als reserve voor toekomstige risico's toebehoort aan de Commissie ter voorbereiding van de Tweejaarlijkse Genealogische Dag Limburg. De toelichting bleek voor de vergadering voldoende om bij acclamatie de penningmeester te dechargeren voor het gevoerde financieel beleid.

Bij de vergelijking van de begroting voor 2002 met de resultaten over 2000 en 2001 verwacht Piet van Enkevort niet veel problemen voor genealogen. Zij moeten tijdens het genealogisch onderzoek ook regelmatig van muntsoort wisselen, toch? Het in het verleden opgetreden tekort ziet U in de begroting voor 2002 ten goede gekeerd als gevolg van de in het afgelopen jaar door u besloten aanpassing van de contributie. De stijging van de papierprijs is geleidelijk doorberekend. De tijdelijk verhoogde subsidie (als compensatie voor de extrakosten van de niet tijdig vooraf bekende logowijziging) is op de nieuwe begroting niet meer van toepassing. Voor de regioactiviteiten is de begroting verhoogd om jaarlijks een regio extra aandacht te kunnen geven en daarmee meer contacten te krijgen met de achterban. Daar geen verdere toelichting werd verlangd, zal de penningmeester de ongewijzigde begroting als richtlijn voor het verdere jaar nastreven.

6. Verslag van de Redactie over 2001

In verband met de geplande afwezigheid van de hoofdredacteur en de plotselinge verhindering van Wim Nolten las de secretaris het door de hoofdredacteur opgestelde en (ook al per email) ontvangen verslag voor namens de redactie van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie.

De hoofdredacteur gaf aan in een moment van onachtzaamheid met zijn vrouw een reis geboekt te hebben naar Spanje (de onachtzaamheid heeft natuurlijk betrekking op de datum van de reis, naschrift van de secretaris). Hij vermeldde de reis in het geheel niet als penitentie te voelen en durfde zelfs niet te garanderen op het moment van de vergadering aan ons te zullen denken.

Harry gaf aan niet bevroed te hebben dat het gefilosofeer over een nieuw jasje van het tijdschrift, als uitgesproken tijdens de jaarvergadering van 12 april 2000 en dat nog wel op dezelfde plaats, een intussen al werkelijkheid geworden droom zou zijn. Het jaar 2001 is een jaar van verandering geweest met een totaal nieuwe lay-out van de omslag en een gestroomlijnde opmaak van het binnenwerk met als doel een leesbaarder geheel. Behoudens een tweetal minder enthousiaste emailtjes, van dus ook twee leden, heeft de redactie alleen maar lof over de "restyling" ontvangen. De kleur blauw is bewust gekozen in aansluiting op de huiskleur van het L.G.O.G., zoals gebruikt in de twee andere bladen (De Maasgouw en Archeologie in Limburg).

De hoeveelheid kopij in portefeuille is nog ruim voldoende. Voor de uitgebreidere bijdragen moet rekening worden gehouden met een wachttijd van een jaar terwijl de korte artikelen verzekerd zijn van snelle plaatsing. De continuïteit van het tijdschrift is daarmee de komende jaren weer verzekerd.

Kopij wordt alleen nog aanvaard in digitale vorm, dus op floppy (in Word of WordPerfect) vergezeld van een uitdraai op papier of als bijlage via email. Ook illustraties zijn voortaan een verplicht item. De redactie heeft al verschillende bijdragen binnengekregen via het enorm snelle en handige medium e-mail.

De index op de jaargang van 2001 is inmiddels weer verschenen in de eerste uitgave van 2002 dankzij de stipte tijdige aanlevering (per email) door secretaris Piet van Hoof.

Zoals in het colofon in het tijdschrift reeds is te lezen geweest en eerder in deze vergadering is gemeld heeft de redactie versterking gekregen van Wim Nolten, woonachtig in Heerlen en werkzaam bij het gemeentearchief van Kerkrade. De eerste kennismakingsrondes zijn al geweest en het klikt goed.

Ans van Wegberg heeft te kennen gegeven, na haar vele jaren in allerlei functies bij de Sectie, de redactie te willen verlaten. Wij danken haar heel hartelijk voor al haar werk voor de Sectie en het tijdschrift.

Namens de redactie zal, zoals eerder reeds gemeld, ook Wim Nolten zitting nemen in het bestuur van de Sectie Genealogie.

Het slot van het verslag werd gevormd door de mededeling dat de oplage van het tijdschrift nog steeds onveranderd is op een aantal van 950 exemplaren.

In aansluiting op het verslag van de redactie maakte voorzitter Ton Henrar gebruik van de gelegenheid Ans van Wegberg uitvoerig te bedanken voor de vele jaren dat zij sedert 17 december 1983 als secretaris en als PR-functionaris het gezicht van de Sectie mede heeft bepaald. Een uitvoerig dankwoord kan daarbij slechts een karige afspiegeling zijn van het vele werk dat zij voor de Sectie Genealogie heeft verzet. Het mag daarbij zeker niet onvermeld blijven dat Ans voor het L.G.O.G. ter beschikking blijft om assistentie te verlenen. De bestuursleden, waarvan sommigen al vele jaren met Ans hebben

mogen samenwerken, weten maar al te goed wat het begrip assistentie voor Ans inhoudt.

Vanuit de vergadering wordt aangegeven dat correcties van publicaties vanuit de redactie gemist worden. Storingen vormen bijvoorbeeld het niet onderkennen van 'Joes' als Latijnse afkorting die dient te worden uitgeschreven en het onnodig herhalen van gegevens. Dit laatste is waarschijnlijk veelal een gevolg van het niet bijsturen van door computerprogramma's geproduceerde uitvoer. Voorgesteld wordt "zowel rijp als groen" te accepteren, maar het wordt wel als taak van de redactie gezien tekstueel bij te sturen en de ordening eenduidig te laten maken. De voorzitter merkt op dat het correct opnemen van gegevens uit in het Latijn gestelde bronnen onderwerp is geweest tijdens de voorafgaande bestuursvergadering. In combinatie met het nu gestelde zal het bestuur zich hierop samen met de redactie nader beraden en er op terugkomen. Er zullen pogingen in het werk gesteld worden om tot meer professionele publicaties te komen. We moeten er ons daarbij uiteraard van bewust blijven dat het voor de betrokkenen veel vrije tijd kost, maar dat we toch moeten voldoen aan steeds hoger wordende eisen.

7. Stand van zaken m.b.t. de Commissie Heraldiek

René Vroomen geeft aan dat er overleg gepleegd wordt met drie (door herindelings ontstane) nieuwe gemeenten om te komen tot vaststelling van een heraldisch verantwoord (nieuw) gemeentewapen, -vlag en dergelijke. Voor Horst aan de Maas is de procedure het verst gevorderd. Daarvoor is het pre-advies door de Hoge Raad van Adel goedgekeurd en wordt de vaststelling door Hare Majesteit op korte termijn verwacht. De procedures voor Venlo en Sittard-Geleen-Born zijn minder ver gevorderd, maar verlopen voorspoedig.

Met het oog op de taak van de Commissie Heraldiek om heraldische zaken ook binnen de Sectie Genealogie te behartigen, doet René een oproep interessant geachte heraldische onderwerpen of feiten te melden. Zoiets kan in een aantal gevallen leiden tot een publicatie in ons tijdschrift.

Wanneer er heraldische vragen zijn kunnen deze worden voorgelegd aan de commissie, die waar mogelijk oplossing zal bieden. Ook ondersteuning in de vorm van het aangeven van de zoekrichting behoort tot de mogelijkheden.

8. Verkiezing nieuw bestuurslid

Voor de door het aftreden van Jacques Verstraelen vacante bestuursfunctie is door het bestuur als kandidaat Bert van Laer voorgedragen. Bert is woonachtig in het Midden-Limburgse Weert en ziet onder andere een taak in het gezamenlijk optrekken van het L.G.O.G., de heemkundeverenigingen en andere organisaties met gelijksoortige doelstellingen. Na de constatering dat geen tegenkandidaten zijn gesteld wordt Bert door de vergadering bij acclamatie benoemd.

Ton blijkt bewust gevraagd te hebben de agendapunten 8 en 9 te verwisselen om zodoende nog als voorzitter de gelegenheid te hebben zijn vice-voorzitter te bedanken

voor de steun die Jacques altijd geweest is voor het hele bestuur. Jacques is als zodanig aangetreden op 27 juni 1992 en wist met zijn achtergrond als leraar klassieke talen ons echt van dienst te zijn. Het is kenmerkend dat het eerder genoemde probleem van Latijnse bronnen juist in de laatste door Jacques bijgewoonde bestuursvergadering opnieuw aan de orde is gesteld en tot nadere opvolging is besloten. Niet ongememoreerd mag blijven dat Jacques ook de bereidheid toonde om lezingen te houden en dat hij ons op zeer verdienstelijke wijze vertegenwoordigde in de voorbereidingscommissie van de Tweejaarlijkse Genealogische Dag Limburg. Jacques heeft noodgedwongen het sein moeten ervaren wat kalmer aan te gaan doen en wij hebben verstaan dat wij hem daarin moeten en kunnen steunen.

9. Verkiezing nieuwe voorzitter

Daar de voorzitter terugtreedt en niet herkiesbaar is kan hij de verkiezing van zijn opvolger leiden. Als kandidaat-voorzitter is door het bestuur voorgedragen mevrouw Riet Palmen. Enkele van onze bestuursleden hebben haar leren kennen toen zij tijdens de voorbereiding van de Heemkundemarkt Parkstad enkele werkgroepen aanstuurde. Ook Riet wordt zonder het stellen van tegenkandidaten door de vergadering bij acclamatie gekozen.

Nadat de scheidend voorzitter de regie van de vergadering uit handen heeft gegeven wordt hij namens het bestuur en de leden door de secretaris uitvoerig bedankt voor de prettige samenwerking en de bezielende leiding die sedert zijn benoeming op 16 september 1989 van hem is uitgegaan. De kwaliteiten van Ton zijn niet alleen bij ons bekend, ze zijn kennelijk ook bij het Hoofdbestuur van het L.G.O.G. opgevallen gezien onder andere zijn benoeming tot Directeur van het Bureau van het L.G.O.G. In dit verband moeten wij ook het Hoofdbestuur in onze dank betrekken omdat zij er mee akkoord zijn gegaan dat Ton nog ruim een jaar na die benoeming voorzitter van onze Sectie kon blijven, zodat wij met hem samen de tijd kregen een opvolger te zoeken.

Nadat Piet het oude gebruik in herinnering geroepen heeft dat van scheidende bestuursleden nog in kleine kring

binnen het bestuur afscheid genomen wordt, en constaterend dat Theo Huijs hiervoor nog op de wachtlijst staat, deelt hij mee dat het viertal het komend seizoen een uitnodiging tegemoet kan zien.

Vervolgens krijgt Riet de gelegenheid om de leiding van de vergadering over te nemen. Zij doet dit met allereerst zichzelf voor te stellen. Hierin geeft zij onder andere aan reeds 15 à 16 jaar bezig te zijn met genealogie, voorkeur te hebben voor het 'samen met anderen' beoefenen van deze hobby en het niet verstandig te vinden wielen opnieuw te gaan uitvinden. Evenals Bert komt ook Riet uit de kring van aanhangers van heemkundeverenigingen; zij is namelijk vijf jaar voorzitter geweest van de heemkundevereniging De Veersprunk, is in die kringen daarmee geen onbekende en is ook voorstander van intensivering van de contacten en uitwisseling met heemkundeverenigingen. Het is uiteraard van wezenlijk belang ook de interesse van de jeugd op te roepen onder andere door aandacht te schenken aan de nieuwe media als internet en email. De nieuwsgierigheid naar de akten zelf zal ook voor hen dan in een later stadium toch wel weer komen. Vervolgens dankt Riet de vergadering voor het vertrouwen dat ze aan haar heeft gegeven, maar vertrouwt er op haar beurt op dat de leden evenals zijzelf zich er van bewust zijn dat het moeilijk zal zijn Ton op te volgen gezien diens verwevenheid met de Sectie Genealogie en met het L.G.O.G. Riet prijst zich gelukkig dat zij in dit verband nog kan terugvallen op een paar oude rotten die gebleven zijn. Riet geeft aan voorstander te zijn van punctueel vergaderen en uit te gaan van de gedachte dat het bestuur er is voor de leden en niet ter meerdere eer en glorie van zichzelf. Daarmee wordt teruggekeerd naar de feitelijkheid van de agendapunten.

10. Activiteiten in het seizoen 2002-2003

Als eerstvolgende activiteit wordt aangekondigd een inleidende lezing over heraldiek door René Vroomen op 16 mei a.s. te Thorn in De Grote Hegge, waarvoor de uitnodiging zo spoedig mogelijk in de brievenbus zal vallen. Op die avond zal ook de mogelijkheid worden geboden heraldische wapens te laten bekijken. Bekend mag worden verondersteld dat de 8e Genealogische Dag Limburg wordt gehouden op 9 november a.s. te Venlo in De Maaspoort.

Het verdere programma voor het najaar is nog niet concreet vastgesteld. Daarbij blijven, zoals altijd, ideeën van de leden zeer welkom.

11. Rondvraag

Op de vraag of er al plannen zijn de uitgebrachte jaargangen van het Limburgs Tijdschrift voor Genealogie en/of de Publications (van het L.G.O.G.) op Cd-rom uit te brengen kan slechts worden geantwoord dat er nog geen concrete plannen zijn. Wel zijn er voorbereidende besprekingen over de mogelijkheden problemen over auteursrechten te voorkomen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de ervaringen voor zover die bekend zijn vanuit de N.G.V. (met Gens Nostra) en het in de toekomst toepassen van een uitsluitingsclausule m.b.t. de auteursrechten. Dit punt wordt nader behandeld binnen het bestuur.

Vervolgens maakt Ton Henrar gebruik van de rondvraag om de leden en het bestuur van de Sectie te bedanken

Komende en gaande bestuursleden van de Sectie Genealogie vereeuwigd op de gevoelige plaat.
*V.l.n.r.: Ans van Wegberg-
Veugen, Jacques Verstraelen, Ton Henrar (zittend), Riet Palmen en Bert van Laer.*

voor de prettige samenwerking die hij heeft mogen ervaren en zonder welke ook hij als voorzitter niet zou hebben kunnen functioneren zoals hij heeft gefunctioneerd.

12. Sluiting van de vergadering

Riet Palmen geeft aan dat direct na het sluiten van de vergadering aan de heer Hermans de gelegenheid wordt geboden enige toelichting te geven op de mogelijkheid tot

bevordering van een Tv-zender voor Europese Kunst en Cultuur, die al 10 jaar in de lucht is, maar in Nederland slechts zeer beperkt op de kabel wordt aangeboden. Daarna wordt een pauze van ca. 15 minuten gehouden waarin een kopje koffie en de nog resterende vlaai kan worden genuttigd om vervolgens te gaan luisteren naar de ongetwijfeld interessante inhoud van de lezing door drs. Guus Janssen over Kerkvisitaties. Na deze aankondiging sluit de voorzitter het officiële deel van de vergadering.

A.J. WELSCHEN

Herkomst en geschiedenis van de familie Welschen en de geografische verspreiding van deze familienaam

Aflevering 1

Deel 1

Het verhaal van de twee Reiniers

I Inleiding

1 Genealogie en familiekunde

1.1 Welschenforschung in het LTG

Zoals vermoedelijk de meeste lezers van het *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie* heb ik altijd op zijn minst een latente belangstelling voor het vaak fascinerende spoorzoeken naar het eigen voorgeslacht door de eeuwen heen. In het verleden, inmiddels al zo'n 25 jaar geleden, heb ik mij enige tijd tamelijk intensief beziggehouden met de geschiedenis van de familie van mijn vaders kant. Al die tijd daarna heeft deze *Welschenforschung* bij mij slechts op een heel laag pitje gestaan. Nieuwe informatie van betekenis bereikte mij nauwelijks meer. Maar nu heb ik door toevallige omstandigheden in ieder geval weer een aanleiding om over dit onderwerp in de pen te klimmen. Een familielid van mijn vrouw deed mij een knipsel toekomen uit dit tijdschrift van 1993 van een klein artikeltje over 2/3 pagina met een titel die gedeeltelijk gelijk was aan wat nu als titel boven deze bijdrage staat.¹⁾ Het was van een slechts gedeeltelijke naamgenoot van mij, die echter wel een stukje schreef over de familie, althans de naamdragers *Welschen*. Het is na de ruime publiciteit over de families Swelsen en Welzen in dit blad, de eerste genealogische publicatie in den lande die expliciet mijn familie, althans de Nederlandse dragers van mijn familienaam, tot uitgangspunt neemt. Op zichzelf is dat niet onverdienlijk. Maar het kan en moet veel beter. Deze auteur N. Swelsen baseert zich wat mijn familie betreft in belangrijke mate op mij bekende gegevens en bronnen - waaronder ook twee door mijzelf verspreide rondzendbrieven van inmiddels bijna 25 jaar geleden - en het artikeltje bevat voor mij dan ook niet zo veel nieuws, maar het herhaalt daarnaast wel een aantal mij eveneens welbekende speculaties die weinig gefundeerd zijn. Ik wil daar toch wel graag enig commentaar aan wijden. Van de

gelegenheid wil ik echter gebruik maken om mijn eigen gegevens en materiaal nog eens opnieuw te ordenen en te presenteren. Daarom is mijn commentaar verweven in en wordt het geadstrueerd met uitgebreide en gedetailleerde uiteenzettingen van verschillende aard. Deze hernieuwde reflectie vormde ook aanleiding om mijn eigen gegevens zo veel mogelijk *up to date* te maken. Zij werkte onverwacht als een krachtige katalysator. Het is merkwaardig hoe zo'n hobby zich in golven kan manifesteren. Waar dit onderzoek een kwart eeuw lang in een diepe winterslaap was gedompeld, leek het ineens weer uit zijn voegen te barsten van nieuwe energie. Een schat aan nieuwe informatie heb ik binnen gekregen nadat ik in juli 2001 een voorlopige eerste versie van mijn reactie op schrift had gesteld. De kennissprong die ik kon maken, nadat ik via het internet met organisaties van genealogen en met elektronische databestanden contact heb kunnen krijgen, was formidabel. Het internet leverde mij binnen enkele weken geheel van achter mijn bureau zo ongeveer wel een verdubbeling op van het feitenmateriaal van vóór 1830. Ik noem dat het *verticale* bestand. Dat databestand betreft mijn Guliks-Limburgse voorgeslacht, zoals ik dat 25 jaar geleden door moeizaam veldwerk was begonnen, en dat sindsdien niet of nauwelijks was gegroeid. In het bijzonder dank ik de heren Arno Griens te Landgraaf en Harry Savelkoul te Grevenbicht, die mij zeer bereidwillig inzage hebben gegeven in data-bestanden op cd-roms betreffende zuidelijk Limburg en het aangrenzende gebied in Duitsland over de periode van ca. 1600 tot 1900. Vervolgens vond ik in de eindfase van mijn verslaglegging een zeer enthousiaste en computervaardige helpster in Ineke Wuts-van de Kelft te Panningen, voor wie op het internet werkelijk geen moeite teveel leek. Zij leverde mij, behalve allerlei genealogische wegwijzers, ook tal van aanknopingspunten voor vervolgonderzoek op het historisch-geografische terrein. Op een meer traditionele, maar even enthousiaste en niet-aflatende wijze heeft mijn nog laatst in leven zijnde oom van vaderszijde, de heer W.J.C. Welschen te Schiedam, mij al decennia lang van familiekundig materiaal voorzien. Geavanceerde genealogische zoekmachines op het internet leverden mij daarnaast veel nieuwe informatie op over de vele Welschens in het buitenland, tot in Rusland,

Marokko, Noord- en Zuid-Amerika toe. Vanuit Italië droeg mijn neef dr. Tom Welschen, hoewel zelf niet zo geïnteresseerd in genealogie, hieraan nog enkele steentjes bij. Dit laatste materiaal duid ik aan als het *horizontale* bestand. Hoewel ook hiervoor het raamwerk al aanwezig was, kon ik op deze wijze ook voor dit gedeelte van mijn onderzoek nog vele hiaten in mijn kennis opvullen. Ik kan mij nu vleien met de gedachte, dat het hier weer-gegeven materiaal thans ook in hoge mate *up to date* is en representatief voor wat in de huidige technische stand van zaken over mijn familie aan de weet te komen is. Het bevestigde in grote lijnen alle analytische conclusies en vermoedens, die tijdens het voorafgaande onderzoek al meer en meer vorm hadden gekregen. Nieuwe inzichten leverde het mij misschien niet zo zeer op, maar nieuwe gegevens des te meer.

Een sterke fascinatie maakte zich de in de tweede helft van 2001 van mij meester, toen er telkens weer nieuwe, altijd interessante en vaak toch nog verrassende gegevens boven water kwamen. Zij herinnerde mij aan de opwindende ervaringen die ik 25 jaar geleden had, toen ik mijn eerste ontdekkingen op dit terrein deed. Het is de sensatie van het *vinden*, die onvergelijkelijk is. Dat bezorgt de beoefenaars van dit doorgaans toch particuliere en solitaire onderzoek de *kick* om er steeds mee door te gaan. En daarnaast is het ook indrukwekkend, en zeer stimulerend, om via het internet te ervaren hoeveel mensen, in het eigen land en ver daarbuiten, zich met de genealogie van hun (en soms ook gedeeltelijk jouw eigen) voorgeslacht bezighouden, met welke gedrevenheid, met wat voor een inzet van kennis en middelen en vaak ook vernuftige en fraaie presentatie. Wat vroeger, en niet altijd geheel ten onrechte, nog wel eens kon worden gehouden voor een wat suffig, onnozel geneuzel in oude schoendozen (met zulke huisbakken *parafernalia* als brieven, knipsels en foto's over schimmige en volslagen onbekende familieleden), dan wel bij 'veldwerk' die wat wereldvreemde hobbyisten tot middeleeuws monnikenwerk voerde, waarbij een tergend slakkentempo moest worden aangehouden bij het opvragen van en overschrijven uit vergeelde leggers in stoffige archieven, dat alles is thans geëvolueerd tot een flitsend, internationaal *high-tech*-gebeuren, met een wereldwijd netwerk dat gonst van de activiteit, creativiteit en technische *know-how*. De *drive*, de inspiratie bij dit alles is onder 'gedigitaliseerde' genealogen in wezen echter onveranderd en niet minder authentiek dan bij de gepassioneerde eenlingen uit vroegere tijden. Kennelijk voorziet deze studieuze passie in een bijna universele behoefte die dus ook van alle tijden zal zijn. Je bent immers onbekende bloedverwanten op het spoor, je onthult je eigen rechtstreekse voorgeslacht. Het gaat om mensen met wie je hoe dan ook iets belangrijks deelt, om personen wier leven een zekere intieme betekenis voor je heeft, iets wat je altijd raakt. Er zit ook nog iets van jezelf in, al besef je nog zo hoe snel die genetische erfenis wordt verdund.

Deze fascinerende en nobele hobby heeft daarom ongetwijfeld, en in een meer diverse vorm dan ooit, nog een grote toekomst voor zich. Verslaglegging op papier, in de vorm van goed geredigeerde historiserende artikelen en boeken, zal daarbij echter onmisbaar blijven en uiteindelijk de kroon op het werk vormen.

1.2 Verticale en horizontale familiekunde

In mijn ogen is de genealogie eigenlijk slechts een hulpmiddel, maar het vormt wel de hoeksteen van familiekundig onderzoek. De blote gegevens vertellen nog geen verhaal. Sociale en economische geschiedenis - regionaal en in groter verband -, sociale geografie, topografie en naamkunde vormen eveneens belangrijke ingrediënten. Een dergelijke brede aanpak heeft mij bij het schrijven van deze bijdrage voor ogen gestaan. Hoe meer er te vertellen en te concretiseren is, hoe beter. De lotgevallen van een familiegeslacht door de eeuwen heen kunnen een sociaal- en cultuurhistorische *case* vormen, die, mede afhankelijk van de selectie en presentatie, ook voor buitenstaanders interessant kan zijn. In mijn geval zijn het toevallig ook de internationale aspecten die de geschiedenis van mijn familie en de verbreiding van de naam bijzonder maken. Maar ook zonder dat kunnen cases van familiegeschiedenis boeiend en informatief zijn.

Het hierna volgende onderzoeksverslag is te verdelen in twee delen. Het eerste hoofddeel (Deel I), handelt over de *Herkomst en geschiedenis van de familie Welschen*. Ik heb hierboven dat deel van mijn onderzoek het verticale genoemd. Het is als het ware een zo diep mogelijke boring op één bepaald punt, namelijk de keten van mijn afstamming van vaderszijde zo ver mogelijk terug volgend. Hierin beschrijf ik allereerst wat mij over de voorgeschiedenis van mijn familie bekend is geworden, voordat de sleutelfiguur in dat geheel, mijn betovergrootvader Reinier, zich rond 1830 in Rotterdam vestigde. Dit deel heeft een genealogisch karakter. Ik heb hier niet veel meer kunnen doen dan verzamelen en ordenen van elementaire gegevens. Maar het was op zichzelf al een hele toer om die gegevens boven water te krijgen, want nergens in mijn familie leek ook maar iets over deze voorgeschiedenis te vinden. Toen ik lang geleden een begin maakte met dit onderzoek had ik geen enkel reëel en betrouwbaar aanknopingspunt vooraf, behalve dat ik wist dat mijn familie zowel van vaders- als van moederszijde Rotterdam was, en dat ik wat onduidelijke Duitse familienaam droeg.

De lijn van mijn afstamming van vaderszijde, oftewel de genealogie van de familie Welschen zoals die uitkomt bij het ouderlijk gezin waarvan ik zelf deel heb uitgemaakt, wordt hier dus voor het eerst meer systematisch blootgelegd en in kaart gebracht. Ik volg daarbij in principe alleen de rechte lijn van mijn eigen voorgeslacht, waarmee ik over de periode van ca. 1650 tot ca. 1830 niet meer dan een zogeheten *stamreeks* hoef op te stellen. Van de periode na 1830 tot in onze tijd is veel meer te achterhalen en te vertellen. Maar daarbij moet ik mij tot de *highlights* beperken. Dit relaas is sociaal-historisch van aard. In de hoofdstukken I (Inleiding) en II (Sociale geschiedenis van de familie) worden aldus de herkomst en de geschiedenis van mijn eigen familie behandeld. Dit eerste deel van het onderzoeksverslag wordt afgesloten met een afzonderlijke bibliografie voor dit deel. Tezamen zouden we deze geschiedenis van bijna drie eeuwen ook wel kunnen benoemen naar de twee hoofdfiguren, de *dramatis personae*, aan wie ik de meeste aandacht zal schenken. Het gaat hierbij om mijn betovergrootvader en mijn grootvader van die naam. Ik heb aan dit deel als titel willen geven: *Het verhaal van de twee Reiniers*.

Deel 2 draagt als titel *Van Walen en andere Welsen*. Dit tweede hoofddeel is geografisch en naamkundig van aard. Het omvat een hoofdstuk III (Geografisch-genealogische en naamkundige aspecten). Daarin behandel ik met name de vermoedelijke *geografische herkomst* en de *geografische verspreiding van de familienaam* Welsen. Dit gedeelte van mijn onderzoek heb ik hierboven al als het horizontale aangeduid. Hierin geef ik een overzicht van wat mij ter zake bekend is en hoe ik die gegevens zelf zou willen interpreteren. Ik ga daarbij uit van een hypothese over onze afkomst, die het omgekeerde is van de veronderstellingen die ik vaak aantref bij anderen die zich enigermate met familiekunde inlaten, onder wie toch ook onze auteur N. Swelsen, of die daarbij eigenlijk nog aan het begin staan. Ik mag hier misschien een algemene vermaning uitspreken. Beginnende geïnteresseerden in familiegeschiedenis en genealogie lijken vaak vooral uit te zijn op spectaculaire en sterk aansprekende resultaten. Daarbij bestaat de neiging zeer grote stappen te nemen, en allerlei verbanden te leggen die vaak verre van reëel zijn. Dat zal ongetwijfeld een natuurlijke neiging zijn, maar de wens is hier meestal de vader van de gedachte. Een dergelijke benadering dient helaas als de *populaire gedachtegang* te worden aangemerkt. Beginnende geïnteresseerden in naamsgeschiedenis blijken vaak in de verleiding te komen directe verbanden te leggen tussen door hen aangetroffen buitenlandse voorkomens van die naam en de hunne, waarbij dan vaak geldt: van hoe verder, hoe mooier. In het geval van mijn familienaam lijken dan met name Zwitserse voorkomens het meest in het oog te springen. Ik heb die neiging tot generaliseren in dit verband nooit zo gevoeld. Ik zou, integendeel, de herkomst van die andere gelijknamige families in andere landen zoveel mogelijk en zo lang mogelijk als onafhankelijk van de onze en van elkaar willen beschouwen. De ontstaansgeschiedenis en het verspreidingspatroon van mijn familienaam wordt daar eigenlijk alleen maar boeiender door. Mijn eigen visie op de zaken is ongetwijfeld mede bepaald door mijn taalkundige achtergrond. Hierin word ik bovendien gesteund door historische, naam- en taalkundige inzichten van andere deskundigen. Mijn familienaam blijkt internationaal meer voor te komen dan wij als Nederlanders wel zouden kunnen verwachten, ook als we ons beperken tot de schrijfwijze die voor mijn eigen achternaam geldt. Uiteraard vinden we hem, behalve in Nederland, ook in Duitsland, en de naam wordt ook wel onmiddellijk als Duits herkend, en niet ten onrechte. Maar hij zou in het geval van mijn familie ook wel *verduits* kunnen zijn, en dat vormt dan een compleet nieuw gezichtspunt. Daarover meer in deel 2 van dit verslag. Verder komt onze naam met precies dezelfde schrijfwijze vooral voor in vier andere aan Duitsland grenzende landen, namelijk België, Luxemburg, Frankrijk en Zwitserland. Vanuit die stamlanden hebben zich, zij het dan op kleine schaal en incidenteel, Welschens nog verder in Europa gevestigd, te weten oostwaarts tot in Tsjechië, Hongarije en Rusland, maar ook over de Middellandse zee, in Marokko, en over de oceaan, tot in de Verenigde Staten en Argentinië. In al die gevallen gaat het om een Duitse, althans Duits gespelde, naam. In geen van die gevallen echter heb ik verdere aanwijzingen gevonden voor een meer gemeenschappelijke herkomst van die dragers van mijn naam. Het zullen dus alle afzonderlijke stammen zijn. Dit gegeven is te

verklaren, als we vaststellen, dat de naam *Welsen* slechts een primaire en globale herkomstnaam is, niet met een specifiek, maar meer met een algemeen karakter. *Letterlijk overal* waar het Duitse taalgebied aan het Romaanse grenst, dus langs de noordelijke grenzen van Limburg via Luxemburg naar Lotharingen en de Elzas, en aan de zuidkant eerst in het westen en zuiden van Zwitserland en vervolgens verder langs het zuidwesten van Oostenrijk, kan er historisch aanleiding zijn geweest tot het ontstaan van deze familienaam. Dit is ook precies wat we vinden. Pas als we de naam aantreffen aanzienlijk verder buiten deze buitengewoon lang uitgestrekte grens-zones, is hij niet duidelijk *gemotiveerd* en kan deze naamgeving niet meer uit de cultuurgeografische omstandigheden in de omgeving zelf verklaard worden. Alleen in die gevallen is een *tussenliggende* herkomst (via één of meer tussenstations dus) waarschijnlijk, en is een historisch onderzoek naar de herkomst van de familie noodzakelijk om die herkomst vast te stellen en het ontstaan van de naam nader te verklaren. In dit tweede deel wordt de naam dus, om het wat weids te zeggen, *ontmythologiseerd*. Tegelijk krijgen we juist inzicht in het meer alledaagse karakter van de naam, die in het Duits veel gewoner en onopvallender is dan hij voor Nederlandse en andere niet-Duitstalige oren klinkt. Dit alles te verhelderen maakt het geografisch-genealogische en naamkundige deel van mijn onderzoek uit. Dit tweede deel wordt afgesloten met een afzonderlijke bibliografie.

2 Wat zijn Limburgers?

2.1 Historisch-staatkundige aspecten

Het stukje van de heer Swelsen is bij mijn weten dus de eerste Nederlandse publicatie waarin een genealogische poging wordt gedaan tot verheldering van mijn familienaam. Dat is, als gezegd, op zichzelf verdienstelijk. Het stukje is in verschillende opzichten behoorlijk gedetailleerd en wekt daarmee licht een betrouwbare en gedocumenteerde indruk. Het is in de feitelijke gegevens op zichzelf ook redelijk nauwkeurig, al kon ik er toch wel aanstonds, aan de hand van het mij ter beschikking staande materiaal, verschillende feitelijke foutjes uit vissen over mijn vierde en vijfde voorgeneratie. Tot vier generaties terug althans kan ik mijn eigen familie goed overzien en ben ik nog redelijk goed gedocumenteerd. Voor vijf tot tien generaties terug beschik ik alleen in meerdere of mindere mate over basisgegevens inzake jaar en plaats van doop, huwelijk en sterven. Op dit punt heb ik, als gezegd, nog pas zeer recent en in korte tijd veel nieuwe gegevens verkregen. Die zijn dan puur genealogisch-technisch van aard en zijn ontleend aan DTB-bronnen. Ze gaan in ons geval tot het midden van de zeventiende eeuw (1650). Maar dat is al heel wat en ook daarvan valt soms het een ander af te leiden over de lotgevallen, het wel en wee van de familie. In principe zouden we nog enkele eeuwen terug kunnen gaan, maar dat is voor de huis-, -tuin- en keukengenealoog niet weggelegd. Dat geldt voor genealogisch onderzoek al in het algemeen, omdat pas rond 1650 in onze gewesten een meer systematische bevolkingsadministratie op gang kwam, maar in het bijzonder als men een Limburgs voorgeslacht heeft. In de middeleeuwen (tot ca. 1500) en het begin van de nieuwe tijd (de zestiende eeuw) vormt wat wij nu Nederland noemen, immers nog helemaal geen staatkundige eenheid.

Twee eeuwen na de *Frankische* tijd, ruwweg vanaf het jaar 1000, beginnen in onze gewesten de politieke, staatkundige en culturele ontwikkelingen beter herkenbaar te worden. Het Romaanse en Germaanse taalgebied hebben dan al lang vaste grenzen gekregen. Het proces van natievorming vangt aan, al verloopt die in het noordwesten op het vasteland van Europa nog zeer gecompliceerd en traag. We zitten dan nog volop in de middeleeuwen. De Nederlanden hebben hun eenwording, die plaatsvond in de loop van de vijftiende eeuw, in eerste instantie te danken aan de Bourgondiërs, in het bijzonder aan hertog Filips de Goede, die zijn Bourgondische en Vlaamse stamgebied vergrootte met Holland, Zeeland, Henegouwen, Brabant en Luxemburg. Hij regeerde van 1419 tot 1467 over een rijk dat zich uitstrekte van het Bourgondische Dijon tot aan Den Haag en van het Picardische Abbeville tot Luxemburg. Het Bourgondisch-Habsburgse gezag streefde naar centralisatie van de macht.

Keizer Karel V, geboren te Gent in 1500, verenigde door zijn huwelijk het Bourgondische rijk met het Spaanse wereldrijk, uit welk gedwongen staatsverband de Noordelijke Nederlanden zich na 1568 begonnen los te maken. De nieuwere tijd begint ook zo rond het jaar 1500, nadat in de voorgaande eeuw de boekdrukkunst is uitgevonden. De ontdekking van Amerika (1492) en hervorming (1517) zijn daarvoor twee verdere ijkpunten. Voor de Nederlanden begint de grootste staatkundige hervorming na de beeldenstorm van 1566, die tot de scheiding tussen Noord en Zuid zou leiden (1648).

Wat Limburg betreft bleef de situatie vele eeuwen lang bijzonder onoverzichtelijk. Enige handzame historische informatie hierover is bijvoorbeeld te vinden in Van Sloun e.a. (1997, 31-37). Terwijl de Noordelijke Nederlanden na 1579 (Unie van Utrecht) in grote lijnen een herkenbaar gebied worden, dat de basis zou worden voor ons huidige koninkrijk, heeft het gebied dat we thans als de provincie Limburg kennen, voor de Napoleontische tijd nooit een staatkundige eenheid gevormd. De Limburgse gewesten zijn ruwweg gedurende het eerste millennium op het zuiden gericht geweest, eerst op het Romeinse en daarna op het Frankische rijk. Na 925 gingen deze streken een onderdeel vormen van het Heilige Roomse Rijk, waarmee toen het Duitse Rijk werd aangeduid. In het tweede millennium stonden deze gewesten dus meer onder invloed van het oosten. Ze vormden echter een lappendeken van kleinere gebiedjes met overal andere heersers, waarbij allerlei verschillende mogendheden elkaar de macht bleven betwisten.

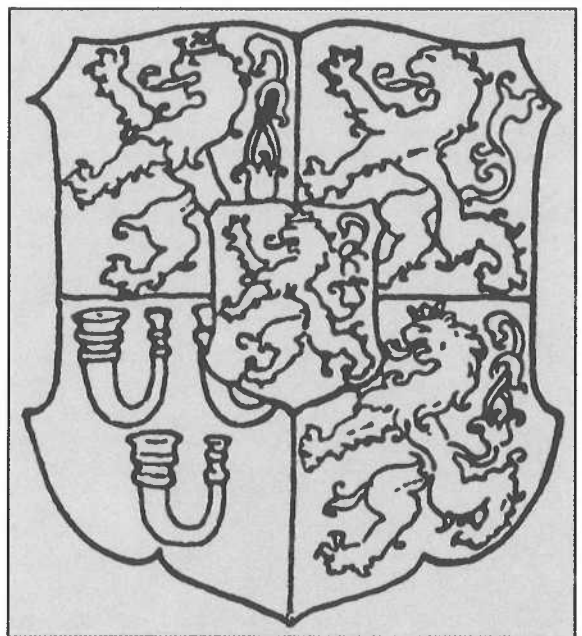
Tot aan de Franse tijd laten zich ruwweg vijf deelgebieden onderscheiden:

- a) de noordpunt van de provincie met Mook en Afferden hoorde bij het (thans Duitse) *hertogdom Kleef*;
- b) in de omgeving van Weert lagen het *graafschap Horn* en het vorstendom Thorn;
- c) het gebied bij Venlo en Roermond hoorde tot het zogenaamde Overkwartier van het *hertogdom Gelre*, waarvan het (thans Duitse) stadje Geldern de oorsprong was;

- d) het gebied rond Sittard maakte deel uit van het (thans Duitse) *hertogdom Gulik*;
- e) in Zuid-Limburg hoorden de volgende gebieden tot de *staats* (Nederlandse) gebieden: Maastricht en de *Landen van Overmaas*, een verzamelnaam voor de drie volgende gebieden, die rechtstreeks onder het gezag van de Staten-Generaal te Den Haag vielen en aldus, tezamen met Staats (Noord-) Brabant en Staats (Zeeuws-)Vlaanderen behoorden tot de zogenaamde *Generaliteitslanden* (wingewesten in het zuiden, gewonnen op de Spaanse heersers), in tegenstelling tot de volwaardige noordelijke provincies die gezamenlijk de Unie van Utrecht gevormd hadden. Tot deze gebieden hoorden het traditioneel tot de Nederlanden (in het bijzonder tot Brabant) behorende *Land van Valkenburg* met zijn 38 dorpen, het (nu gedeeltelijk Duitse) *Land van 's-Hertogenrade* rond Kerkrade, en ten zuiden van Maastricht nog het (thans Belgische) *Land van Dalhem*.

Bovendien lagen hier tussendoor nog eens 16 zogeheten vrije rijksheerlijkheden, waaronder bijvoorbeeld westelijk van Sittard: Limbricht, Stein en Elsloo, en ten zuiden van Valkenburg: Slenaken, Wijlre en Wittem.

Tot zover onder meer Van Sloun. Ik voeg daar graag het volgende aan toe. Het provinciewapen van Limburg geeft uitdrukking aan deze historisch gegroeide eenheid-in-verscheidenheid, doordat het de afzonderlijke wapens van de belangrijkste constituerende deelgebieden (b t/m e) in zich verenigt. *De Katholieke Encyclopaedie* (1936: dl.16, kol. 450) toont het gevierendeelde schild met respectievelijk de leeuwen van Valkenburg, Gelder en Gulik en de drie hoorns van Hoorne; daaroverheen een schild met de Nederlandse leeuw (figuur 1).

Figuur 1:
Wapen van Nederlands Limburg.

Het is een staatkundig wondertje, door de Franse veroveraars na 1795 verricht, om uit al deze gebiedjes het Departement van de Nedermaas te smeden, dat na 1815

de Nederlandse en Belgische provincie Limburg is gaan heten, maar dat onder de Fransen nog niet het gebied bij Sittard omvatte. Onze thans zo gekoesterde meest zuidelijke provincie is dus uiteindelijk een Franse creatie geweest, waarbij een aantal bestaande Nederlandse belangen langs de rechter Maasoever met de vestingstad Maastricht tot één geheel werden gebundeld. De naam Limburg voor dit gewest was een vondst van Koning Willem I, die de naam leende van het vroegere kleine Waalse hertogdom met die naam, dat geografisch noch cultureel iets met de huidige provincie te maken had. In feite was 'Limburg' voor de nieuwe Maasprovincie een volkomen onhistorische naam, waarvan de oorspronkelijk, meer zuidelijk gelegen drager echter wel tot de bekende zeventien Nederlandse gewesten van Karel V had behoord. Als we nu over *Limburg* spreken, verwijzen we daarmee dus eigenlijk alleen naar de recente geschiedenis van deze bonte verzameling gewesten langs de Maas. Cultureel en taalkundig behoorden deze streken natuurlijk al veel langer min of meer tot de Nederlanden. Maar de grenzen lagen hier niet vast. Voor een belangrijk deel is de provincie nog maar kort op onze naburen veroverd. De noordelijke helft van de Nederlandse provincie Limburg is voor een aanzienlijk deel (van Venlo tot en met Roermond) gevormd uit delen van het oude Overkwartier van *Gelre*. Eigenlijk zijn dit Gelrenaren of (*Nederrijners*), en niet zozeer Limburgers. De zuidelijke helft is voor een belangrijk deel opgebouwd uit delen van het oude land van *Gulik* rond Born en Sittard, en het *staatse* kerngebied rond Maastricht en Valkenburg. De contouren van deze oude gebiedsdelen zijn fraai af te lezen van een kopergravure uit 1640 van Nicolaas Visscher, die de omslag siert van de *Archieführer Grenzland / Archiefgids*

Kaart 1:
Fragment van
de kaart van het
'Leodiensis
Episcopatus
[...]

Grensland van de Werkgemeenschap Grensland: Kreis Heinsberg-Limburg (kaart 1).

Te zien is hier, dat onder meer ook Susteren, Urmond en Berg tot Gulik hoorden, maar dat Nieuwstadt een geheel geïsoleerde Gelderse enclave in dat Gulikse gebied vormde. En zo bleef het nog anderhalve eeuw, tot aan de Franse tijd. We kunnen deze Limburgse streken ten zuiden van Roermond thans geografisch wel enigszins samenvattend benoemen als het *Maasland* en het *Heuveland*. Historisch kunnen we het gebied van *Zuid-Limburg* ten zuiden van Geleen echter beter los zien van het midden-Limburgse gebied dat tot het land van *Gelre* en van *Gulik* behoorde. Beslissend voor de totstandkoming van de huidige Nederlandse provincie Limburg is de territoriale verbinding geweest, die pas in 1815 bij het Congres van Wenen kon worden gelegd tussen de traditioneel Nederlandse (staatse) gebieden in Zuid-Limburg en de westelijke delen van het Land van Gelre met onder meer de Maassteden Venlo en Roermond. Het vroeger Gulikse ambt Born, rond de historische Graetheide, met daarbij ook Sittard, moest daartoe uit het Pruisisch staatsverband worden losgepeuterd. Het zou immers zeer onwenselijk zijn geweest om Zuid-Limburg als een complete enclave in Duits (Pruisisch) gebied te hebben laten voortbestaan, los van Noord- en midden-Limburg. Nederland diende het beheer te krijgen over de volledige benedenloop van de Maas vanaf Maastricht. Aan deze zeer gezonde logistieke gedachte is het te danken geweest, dat toen het gebied van de huidige gemeente Sittard-Geleen en Born tezamen met nog enkele andere Gulikse bezittingen (Tegelen, Melick en Herkenbosch, Susteren) bij Nederland is getrokken, want tot dan toe had dat dus eeuwenlang deel uitgemaakt

van het Land van Gulik, behorende tot het gelijknamige ('Duitse') hertogdom en later tot de Pruisische Rijnprovincie. Maar het is niet echt adequaat om het Nederrijnse gebied van Gulik met een hedendaagse term 'Duits' te noemen. Het was een streek die ingesloten was door Gelre, Limburg en Keulen. Gulik was een grensland, dat echter voor het merendeel buiten de invloedssfeer van de Nederlanden is gebleven.

Wij hebben nu meestal niet bepaald het idee, dat Sittard minder Limburgs, meer 'Duits' en minder Nederlands zou zijn, maar tot ver in de negentiende eeuw was dat toch wel zo. Wij beseffen doorgaans ook niet, dat vóór Flevoland Limburg eigenlijk onze jongste, het laatst bij Nederland gekomen provincie is, die haar huidige vorm en identiteit pas in de loop van de 19de eeuw heeft gekregen. In de regio van Sittard en Nieuwstad is de grens zeer willekeurig getrokken, waarbij de Rode Beek die dwars door het historische dorpje Millen loopt, een compleet nieuwe staatsgrens ging vormen. Omdat de wortels van mijn familie in ieder geval al vanaf de zeventiende eeuw tot en met de Franse tijd precies in dit nieuwe grensgebied lagen, kan ik haar in deze zin als Limburgs (of liever als *Maaslands*) aanduiden. En toen Millen eenmaal losgemaakt was van zijn voorland aan de Maas, besloot mijn betovergrootvader Maasafwaarts te rekken en zich in Rotterdam te vestigen. Het nog voor de Pruisische koning vervullen van zijn dienstplicht heeft hem kennelijk ook niet tot een Pruis vermogen te maken. Hij koos voor de Nederlandse nationaliteit.

Voor het tijdvak tussen 1000 en 1600 is het zeer moeilijk om voor een familie als de mijne aan gegevens te komen. Een bevolkingsadministratie is er dan nog niet. We zouden ons op kerkelijke, gerechtelijke en notariële stukken moeten verlaten, voor zover bewaard en beschikbaar. Maar als het zulke kleine luiden betreft, zullen de sporen uiterst zeldzaam zijn. Dan wordt het echt genealogie voor gevorderden. Voor mijn familie en de naam Welschen moeten we hierbij voorlopig met nog pas enkele indicaties volstaan. Swelsen geeft echter gedetailleerde informatie over Zwitserse Welschens van de *veertiende* tot en met de *zestiende* eeuw. Dat is indrukwekkend, maar het is voorlopig letterlijk en figuurlijk zeer ver bij ons van huis. Het betreft daar dan ook voorname families met roemruchte telgen, onder wie geen mindere dan de grote kardinaal-politicus uit het Zwitserse Wallis, Matthäus Schiner (ca. 1500). Over de Zwitserse Welschens is zeker een boeiende studie te maken. Maar mijn familie en ook die van Swelsen, komt gewoon uit de lage landen tussen Maas en Rijn, zoals vermoedelijk alle Noordelijke Welschens (en ook de [S]welsens) uit het gebied van de Frans-Duitse taalgrens vanaf Lotharingen tot aan Limburg en de Nederrijn komen. Mijn eigen familie begint ook pas tegen het einde van de negentiende eeuw tekenen van sociale opgang te vertonen. En die opgang wordt in de twintigste eeuw zeker niet onderbroken voortgezet. Dit is dus een bezwaar op het niveau van de achterliggende ideeën. Maar ook op het niveau van de kleine feitelijkheden kom ik, als gezegd, onjuistheden tegen.

2.2 Taalkundige aspecten

Mijn betovergrootmoeder Maria Eva (niet Anna Maria) Welschen-Coenen (1810-1891) immers, kwam niet uit Geleen, maar uit Elen, aan de Belgische kant van de Maas, zo'n 10 km. noordelijker, richting Maaseik. Ik heb

dat altijd juist een saillant detail gevonden, omdat het mij leek dat zij en mijn betovergrootvader Reinier (1801-1871), de laatste afkomstig uit het thans Duitse grensplaatsje Millen bij Sittard (even ten oosten en pal achter Nieuwstadt en het industrieterrein / recreatiegebied Sittard-Noord, en dan halverwege tussen beide)²⁾, in ruimere zin toch streekgenoten van elkaar zijn geweest. Zij zullen zeer verwante centraal-Limburgse dialecten gesproken hebben, hoewel zij naar hedendaagse normen dus van Belgische, respectievelijk Duitse afkomst waren. Taalkundig gezien kwam Maria Eva uit wat we kunnen aanduiden als het West-Limburgse dialectgebied ten westen van de Maas, waarvan de begrenzing ruwweg ook langs de autoweg A2 loopt. Meer precies is de dialectgrens af te lezen van de kaart 51 in Weijnen (1991: 280), die als kaart 2 wordt gereproduceerd:

In de zuidelijke helft van onze provincie Limburg vormt gedeeltelijk de Maas, en gedeeltelijk het Julianakanaal, de grens van de zogeheten *Panninger linie*. Karakteristiek voor deze Panninger linie (of lijn) is de uitspraak van de foneemcombinaties *sp, st, sl, sm, sn* en *zw*, waarbij in alle dialecten ten oosten van deze lijn de *s* als *sj* verschijnt. Stein wordt *Sjtein*, Swalmen *Zjwame*. Verreweg het grootste deel van Midden- en Zuid-Limburg valt binnen het door die karakteristiek bepaalde grens. In ons land vallen ten zuiden van Susteren alleen twee smalle westelijke stroken *daarbuiten*, één in het zuiden met het dialect van Maastricht (met Eijsden, Moelingen, Borgharen en Itteren) en één wat meer noordelijk bij Stein (met Meers). Taalkundig gezien horen deze beide smalle gebiedjes langs de Maas dus meer bij Belgisch-Limburg. We zouden deze hele zone ten westen van de lijn ook wel *West-Limburgs* kunnen noemen. Het plaatsje Elen, links van de Maas onder Maaseik (Maria Eva's geboorteplaats), behoorde daartoe. De grens tussen West- en Oost-Limburgs wordt dus gevormd door de Panninger lijn. Reinier kwam uit het Oost-Limburgse gebied, dat de as van onze provincie Limburg omvat. Hieronder valt met name een lange en brede middenstrook, waartoe onder meer het grootste deel van zuidelijk Limburg en het oorspronkelijk Gulikse overgangsgebied naar Midden-Limburg (van Sittard tot en met Susteren) behoren.

Aan de noordkant wordt dit dialectgebied onderbroken door een Midden-Limburgs gebied bij Echt en Maasbracht en verder door naar Weert, welke gebieden dus weer meer West-Limburgs zijn. Dan zitten we midden in de Peel. Aan weerszijden van de Maas echter vinden we hier, van Roermond tot Tegelen in het oosten tot en met Panningen in het westen, weer een stuk met de oostelijke kenmerken, begrensd door de zogenoemde *Panninger zijlinie*. De *Panninger Zijlinie* is de dialectgrens voor het gebied waarbinnen de *sch-* aan het begin van een woord wordt gepalataliseerd en als *sj-* wordt uitgesproken. Zegt men in Roermond *sjool* en in Sittard *sjoon*, in het Steins zegt men zelfs *sjwoal* en *sjwoan*. In Venlo, dat net ten noorden van dit Oost-Limburgse gebied valt, is het daarentegen *schoeël* en *schoeën* (lexicale gegevens met name ontleend aan een taalkaart in *Dagblad de Limburger* van 5-9-1997, later opgenomen als thema-kaart 6 in de set *Limburg in Kaart* z.j. (1997).

Een meer kenmerkende dialectgrens voor de Limburgse dialecten gezamenlijk is echter de *Uerdinger Linie*, die ook Belgisch Limburg omvat en in het noorden globaal tot aan de midden Peel benoorden Panningen en Venlo reikt. Vanaf Venlo naar het noorden toe neemt het Limburgs karakter van het dialect af. Het Venrays is bijvoorbeeld nog maar amper Limburgs te noemen. Het *Noord-Limburgs* wordt eigenlijk al meer tot de Gelderse of Noord-Brabantse dialecten gerekend (De Vries e.a. 1994: 179).

Kaart 2: De Limburgse dialecten behoren voor het merendeel tot het zogenaamd Oostnederfrankisch, een der voorlopers

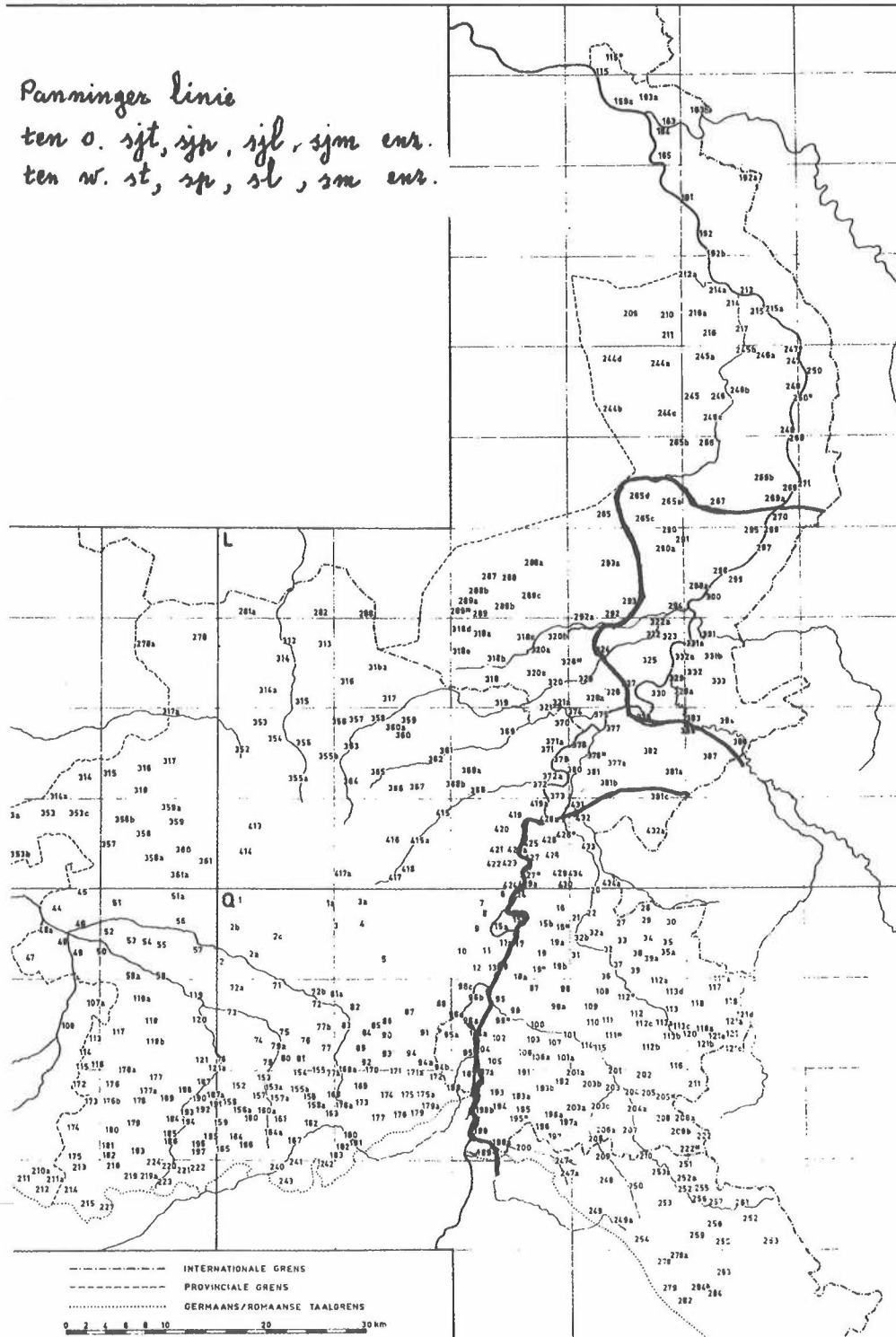
van het Middelnederlands, waarvan de geschreven bronnen ongeveer tweehonderd jaar ouder zijn dan die van het Westnederfrankisch, waartoe de andere niet-Saksische dialecten van het Nederlands (Hollands, Brabants, Zeeuws, Vlaams) behoren. Alleen vlak aan de grens in het uiterste zuidoosten, ten oosten van de zogeheten *Benrather Linie*, namelijk in Eijgelshoven, Kerkrade, Simpelveld en Vaals, spreekt men geen Nederfrankisch (Nederlands), maar middel-Frankisch of Ripuarisch, dat tot het Duits gerekend moet worden. Dat gebied is daardoor taalkundig voor Limburg eigenlijk minder representatief. Belangrijker is als gezegd de

Uerdinger lijn, maar ook die is gebaseerd op een meer Duits kenmerk. Deze Uerdinger lijn vormt de westelijke grens van het gebied waar *ich, dich, mich, uch* en *auch* gezegd wordt voor respectievelijk *ik, je / jou, me / mij, u* en *ook*. Deze verschuiving van *-k* naar *-ch* is onder Hoogduitse invloed ontstaan. Zij scheidt in België globaal de Limburgse van de Brabantse dialecten. In Nederland loopt deze lijn dus ten noorden van Weert, Panningen en Tegelen naar de Duitse grens. In het Duitse Rijnland loopt ze tussen Kempen en Krefeld door om ten noorden van Uerdingen (vlak bij Krefeld) de Rijn te overschrijden, vandaar haar naam. Taalkundig gezien vormt met name dit hele Oostnederfrankische gebied ten westen van de Rijn binnen de Uerdinger lijn, en dus tot aan de lijn Weert-Venlo, in belangrijke mate een eenheid.

Binnen dat *ich*-gebied echter kunnen we overigens nog een gradatie maken³⁾. De zuid-oostelijke hoek van Nederlands Limburg, oostelijk van een denkbeeldige kwartcirkel, te trekken van zuid (langs Noorbeek) naar noord (over Margraten en Valkenburg), en naar noordoost (over Hoensbroek naar Brunssum), gaat in deze Hoogduitse klankverschuiving nog een stapje verder. In dit Zuid-Limburgse heuvelland gebruikt men namelijk ook nog het adjectiefsuffix *-lich* voor het Nederlandse *-lijk*. De respectievelijke klankverschuivingen zijn dus kringsgewijs naar het westen toe verbreid, waarbij het zuidoosten, het 'diepe zuiden', de meeste Hoogduitse kenmerken heeft. Hier zouden we kunnen spreken van *Zuidoost-Limburgs* of 'diep-Limburgs'. Zie kaart 49 uit Weijnen (1991: 278), gereproduceerd als kaart 3:

Ook in België heeft men sedert 1839 een eigen provincie Limburg, die vroeger grotendeels deel uitmaakte van het prinsbisdom Luik. Het merkwaardige is, dat de naam Limburg voor deze Belgische provincie ten westen van de Maas even onhistorisch is als de Nederlandse, maar dat de gemeenschappelijke naam der beide Limburgen thans toch uitstekend de taalkundige eenheid tussen beide gewesten tot uitdrukking brengt. Belgisch-Limburgers spreken hoorbaar gaan Vlaams of Brabants. In België valt de grens

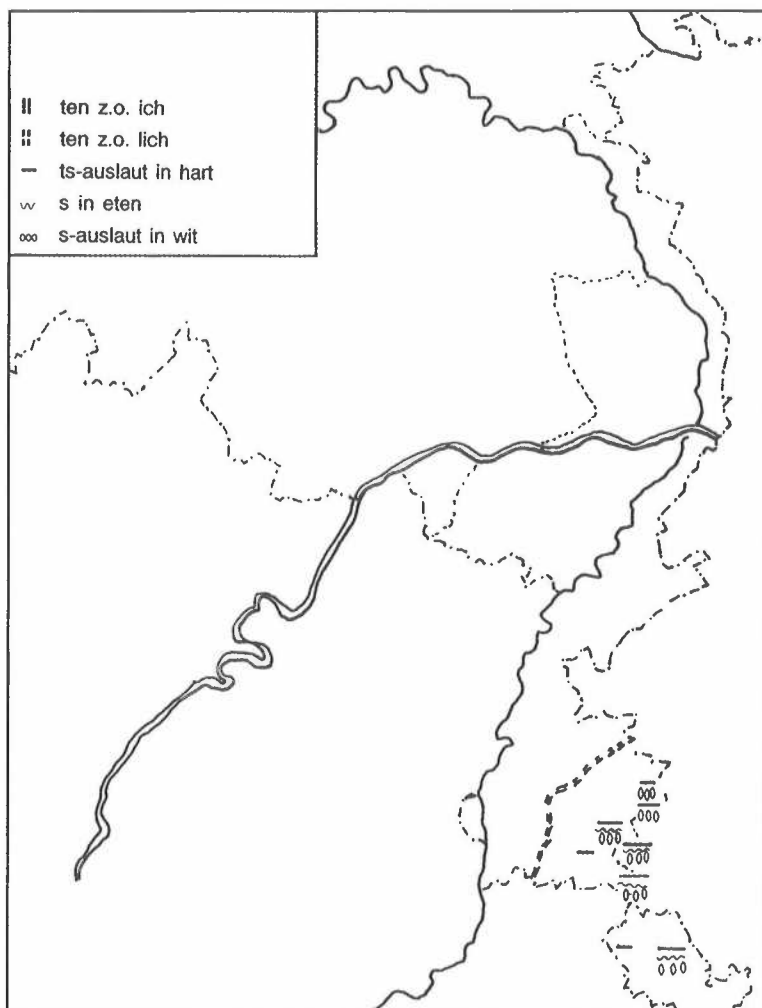
Panninger linie
 ten o. sjt, sjn, sjf, sjm enr.
 ten w. st, sp, sl, sm enr.

tussen Oost- en Westnederfrankisch ongeveer samen met de westelijke grens van het voormalige prinsbisdom Luik. Het schijnt dat deze klankverschuiving beïnvloed is door de bloeiperiode van Keulen, waarvan de invloed tot en met het land van Luik reikte. Het zou dan eigenlijk geen verschijnsel uit de Frankische tijd zijn, maar eeuwen later, namelijk uit de middeleeuwen (Lecoutere-Grootaers 1942: 312-313). Dit is een interessante stelling. Als dit waar is, wat die scherpe grens in het westen toch wel suggereert, dan zouden we hier een mooi voorbeeld van een externe veranderingsfactor hebben.

Kaart 3:
Hoogduitse
klank-
verschuiving.

Hoe dan ook zijn er goede taalkundige argumenten om de streek van Midden- en Zuid-Limburg tezamen met de aangrenzende gebieden in België en Duitsland over een grote breedte tot een culturele eenheid te rekenen. Ondanks zijn talloze variëteiten is het Limburgs in 1997 zelfs als officiële Europese streektaal erkend. Aan de westkant van onze provincie bestaat er geen echte taalgrens en vormt alleen de Panninger lijn een dialectgrens. Ook aan de oostgrens is er geen dialectkundige begrenzing, maar een geleidelijke overgang. De Maastrandse en Rijnlandse dialecten gaan geleidelijk in elkaar over. De enige echte taalgrens ligt in het zuiden, waar ten zuiden van het Nederlandse Eijsden en de Belgisch-Limburgse Voerstreek het Waalse taalgebied begint. Het Waalse Luik is de meest noordelijke geheel Romaanse (en thans dus Franstalige) stad in Europa. Eenieder nu die vanuit het zuiden deze taalgrens over

kwam en zich in het Limburgse vestigde, kon daar een *Wels* (umlautvorm van *Waal*) genoemd worden. Zijn familie was dan *Wels(ch)*, en zijn kinderen waren van *Wels(ch)en* herkomst. Zo simpel is het ontstaan van de namen Welschen en (S)welsen te verklaren. De gepalataliseerde vorm met [sj] aan het einde van de stam is daarbij de meer oostelijke, de vorm met [s] of [z] de meer westelijke vorm. *Welzens* zijn wat meer Maastrandse, *Welschens* al wat meer Rijnlandse.

Hoewel een langer bestaande relatie wellicht romantischer en interessanter zou kunnen zijn, zijn mijn betovergrootouders in de Welschen-lijn (de vierde generatie voor mij) elkaar waarschijnlijk pas tussen 1830 en 1835 in Rotterdam tegengekomen, mogelijk in een soort gemeenschap van katholieke, Zuid-Limburgse of liever Maastrandse inwijkelingen aldaar. Hun tot op grote hoogte gemeenschappelijke dialect c.q. geografische herkomst kan daarbij ook een belangrijke herkennings- en toenaderingsfactor gevormd hebben. Zij zullen elkaar, als migranten uit dezelfde streek, gemakkelijk hebben kunnen vinden. Duits, Nederlands en Belgisch waren voor dit smalle midden-Limburgse grensgebied door de geschiedenis heen, en ook rond 1835 nog, weinig bruikbare begrippen. Hedendaagse projecties met betrekking tot de 'oorspronkelijke nationaliteit' van deze betovergrootouders van mij zijn daarom in wezen minder adequaat. In mijn ogen waren zij gewoon streekgenoten en beiden Limburgers in ruimere zin. Mijn familie van vaderszijde heeft historisch gezien niet zo zeer een Duitse, als wel een centraal-Limburgse achtergrond. Daarmee duid ik op het deel waar de huidige provincie het smalst is en waar het Nederlandse, Limburgs karakter geografisch en historisch eigenlijk ook het minst tot uiting komt. Ik wil daar aanstonds, maar uitgebreider nog later in hoofdstuk III (dat is in het afzonderlijke deel 2 van dit verslag), nader op ingaan.

Qua strekking ben ik het op dit punt althans nog niet eens zo erg met de heer Swelsen oneens. In *cultureel-geografische* zin kom ik voorlopig op een centraal-Limburgse oorsprong uit, meer bepaald bij de directe omgeving van Sittard, al zoek ik de oorsprong van mijn eigen familie toch niet zonder meer bij die van hemzelf en in het dorp Ulestraten. Ook historisch-staatskundig moet hier een nader onderscheid gemaakt worden. De omgeving die ik in eerste instantie als het stamland van mijn familie beschouw, vormt, het zij nogmaals gezegd, de westelijke punt van het vroegere hertogdom Gulik, precies de 'flessenhals' van de huidige Nederlandse provincie Limburg rond de Graetheide, waartoe de thans Nederlandse plaatsen Susteren, Born, Grevenbicht, Obbicht, Urmond, Limbricht, Sittard en Munstergeleen behoorden. Een stuk noordelijker overigens, bij Roermond, hoorde daar ook die vreemde oostpunt van de huidige provincie bij, met het thans zo befaamde natuurgebied de *Meinweg*. Ook dit was een deel van Gulik, van het Gulikse ambt Wassenberg in dit geval, namelijk Herkenbosch en Melick. Millen lag precies op de oostgrens van die flessenhals, die in vroeger eeuwen (vanaf 1543) dus integraal tot Gulik behoorde (Jappe Alberts 1981: 85-86 en 122). Nog tot en met de Franse tijd blijven de westelijke ambten van Gulik (Born en Millen, met daarbinnen Sittard) buiten het staatsverband van de Nederlanden. De indeling in de Franse tijd maakt het

was duidelijk. Toen ik in de jaren zeventig zelf een gezin had gesticht, wilde ik toch wel graag voor mijzelf en mijn nageslacht wat beter weten waar mijn Rotterdamse familie eigenlijk vandaan kwam. De naam klonk uiteraard Duits, en dat wees op een mogelijk Duitse afkomst, maar dat geldt voor die van vele Nederlanders, ook als de naam wellicht niet onmiddellijk meer als Duits herkend wordt, zoals in het geval van namen als *Drees* en *Krol*. Oorspronkelijk Duitse namen werden bij of na overkomst te onzent graag een beetje verholandst, als dat even ging.

Zo is er in de vorige eeuw een vrouwelijk lid van de familie Welschen in Rotterdam met een Rotterdamse meneer Broekhans getrouwd, en wie zou in die laatste naam nog het goed-Duitse *Brockhaus* herkennen?

Vermoedelijk is dit geen bewuste vernederlandsing geweest, zoals bij immigratie in Amerika wel op grote schaal verengelsing werd toegepast. De betrokken ambtenaar heeft eenvoudig de Duitse schrijfwijze niet goed gekend, waarin de *e* en de *c* en de *n* en de *u* vaak moeilijk te onderscheiden zijn. En als de nieuwkomer in kwestie dan zelf niet kon lezen of schrijven, en de mondelinge communicatie ook nog niet vlekkeloos verliep, dan bleef een protest wel uit.

Medeklinkercombinaties zijn wat herkenbaarder. Maar toch zou een schijnbaar klassiek-Rotterdamse naam als Swarttouw oorspronkelijk wel eens *Schwartau* kunnen zijn geweest.

Maar *Thorbecke* bleef gewoon *Thorbecke* en *Schmelzer* bleef *Schmelzer*. Behalve met de klank en herkenning van de naam kan dit ook met het tijdstip van immigratie te maken hebben. Na de invoering van de burgerlijke stand werd men in het algemeen wat zorgvuldiger met de schrijfwijze, maar ook daarna nog treffen wij onze naam zeer vaak misspeld als *Welchen*, *Welscher* of *Welcher* aan, in informele zowel als bij zakelijke correspondentie, en in de negentiende eeuw soms ook nog wel bij de gemeente-administratie. Een enkeling wil er zelfs wel eens *Welshen* van maken, maar toch nooit vernederlandst tot *Welsjen*. De Nederlandse vorm zou ook geen *Welschen* zijn, met een Nederlandse *sch*-klank, maar gewoon *Welsen*, een uitspraak die mijn eigen vader gemakshalve aan de telefoon wel hanteerde. Maar dat klonk in mijn oren als een onhistorische verbastering. Het dragen van een buitenlandse naam is in dit opzicht geen voordeel. De inburgering van de computer heeft voor onze familie en voor vele andere met een minder evidente schrijfwijze van hun naam op dit punt in korte tijd bewerkt, wat pedagogen door de eeuwen heen minder lukte. Gemakzucht en slordigheid worden bij het elektronisch invoeren van naamsgegevens vaak onmiddellijk afgestraft.

3.2 Demografische ontwikkeling

Zeker in een stad als Rotterdam zal het percentage oorspronkelijk Duitse familienamen sinds de Franse tijd sterk stijgende geweest zijn. Rotterdam kende, zoals bekend, gedurende de 19e eeuw een explosieve groei van een secundaire tot de nationale en internationale havenstad. Pas rond 1850 passeerde het Rotterdamse havenverkeer dat van Amsterdam (Buisman 1975: 314). Deze ontwikkeling had de stad voor een belangrijk deel te danken aan de gelijktijdige enorme ontwikkeling van het achterland, met name het industriële Duitse Ruhrgebied met zijn fenomenale expansie. Rotterdam kan eigenlijk

niet worden los gezien van Noord-Rijnland en het Ruhrgebied, en is nog altijd primair de aanvoerhaven voor het Rijnland. Daarnaast nam Rotterdam de functie over van Amsterdam als het verbindingspunt met het koloniale overzeese rijk van Nederland en als overslaghaven. En ten slotte was Rotterdam een van de *mainports* voor de emigratie van grote groepen emigranten van het hele Europese continent naar de Verenigde Staten van Amerika. Zo zal deze snel groeiende wereldhaven in de negentiende eeuw behalve veel werkvolk uit de omliggende gebieden, ook andersoortige, meer ondernemende nieuwkomers aangetrokken hebben.

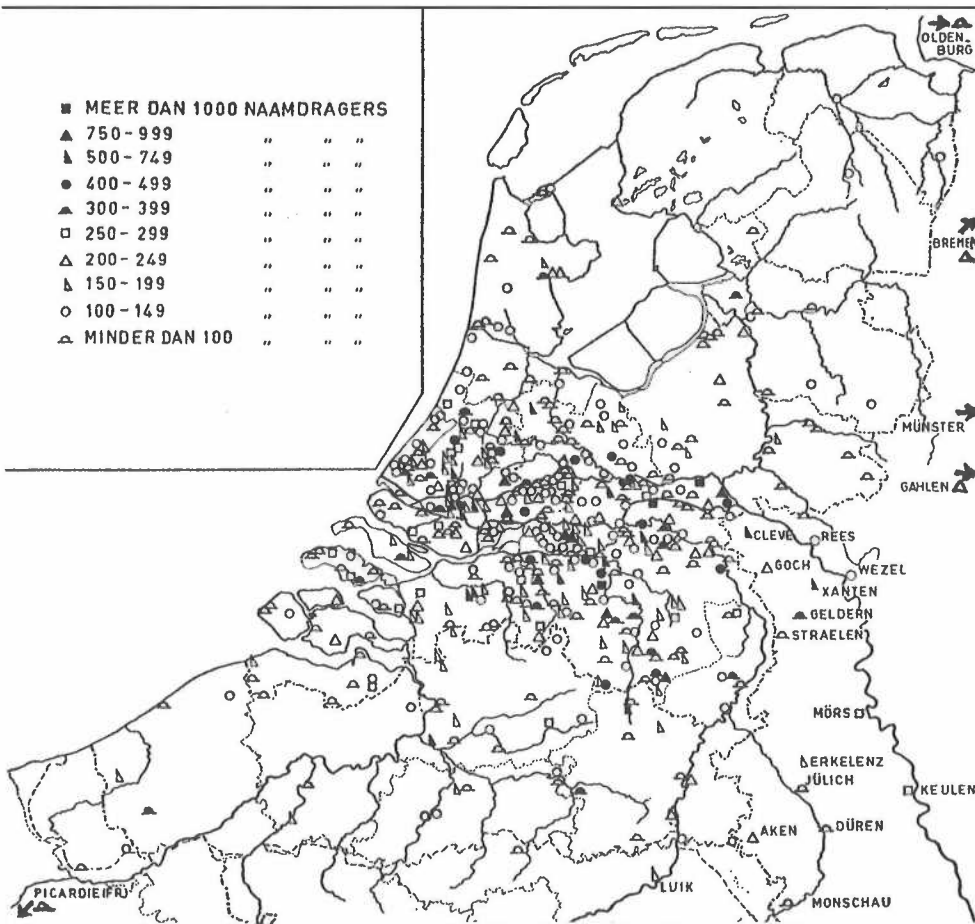
Een mooi voorbeeld vormen de beide Osse margarine-fabrikanten Van de Bergh en Jurgens, die vanwege de betere handelsmogelijkheden hun fabrieken van Oss naar Rotterdam verhuisden en vele Ossenaren lieten meeverhuizen, - vandaar de grote frequentie in Rotterdam van de familienaam *Van Os* (Oudenaarden 1990: 55).

Op een kaartje uit het Nederlands Repertorium van Familienamen, deel X: Rotterdam (ook afgedrukt in Van Drie e.a. 1997: 64), wordt de herkomstplaats van Rotterdamse familienamen die naar een andere plaats verwijzen, grafisch weergegeven. De niet-Nederlandstalige herkomstplaatsen worden daarop met name genoemd. Daar zijn veertien thans Duitse plaatsen uit de streek van de Nederrijn bij.

Met name namen als Van Kleef, Van Santen en Van Gelder(en), Van Meurs en Van Keulen blijken hier veelvuldig te zijn. Maar lang niet altijd zullen deze nieuwkomers een naam gekregen hebben die direct de plaats van herkomst aangaf. Zij konden natuurlijk al een eigen familienaam gedragen hebben, die, al dan niet met enige aanpassing, gehandhaafd bleef. Toch worden de migratiestromen hiermee aardig zichtbaar gemaakt. Uit het Noorden en het Oosten van ons land kwamen niet migranten, maar uit het gebied van de grote rivieren en uit Brabant des te meer. Vergroting van kansen zal ook gegolden hebben voor ondernemende, maar in hun eigen gebied eerder kansarme, Maas- en Rijnlanders. Als zij van over de oostgrens kwamen zetten zij in zekere zin de traditie voort van de Duitse seizoenarbeiders uit de achttiende eeuw, die *Hollandgänger* werden genoemd, zie figuur 2, uit Van Drie e.a. 1988, p. 228:

Figuur 2:
'Hollandgänger'.

Kaart 5:
Herkomstplaats
van
Rotterdamse
familienamen.

Voor mensen uit deze grensgebieden, de *Niederrhein* en het Maasland, zal Rotterdam als eindbestemming voor de binnenvaart, en door de monding van zowel de Rijn als de Maas ook als natuurlijk eindpunt van de hen zo vertrouwde rivieren, al wijd en zijd een levend begrip geweest zijn. Wat in vroeger eeuwen meer voor de oude Hollandse steden in het westen als Amsterdam, Haarlem of Leiden had gegolden, en dan vooral voor naburige inwijkelingen als Vlamingen, maar ook bijvoorbeeld veel Westfalen, ging nu met name en op grote schaal op voor Rotterdam, en dan voor veel plattelanders uit alle provinciën, maar niet in het minst ook voor stroomafwaarts trekkende Maas- en Rijnlanders uit de omstreken van het huidige Limburg. In de eerste decennia na de Franse tijd groeide Rotterdam al zeer sterk: van 55.000 inwoners in 1811 tot 72.000 in 1830 en bijna 80.000 in 1840 (Buisman 1975: 320, Feringa e.a. 1986-87: 19), dat is een toename van 1.200 gemiddeld per jaar. In de tweede helft van deze periode vatte ook mijn betovergrootvader Reinier Welschen (1801-1879) het plan op om daarheen te trekken. Een echt originele gedachte was dat dus niet. Maar zijn oord van herkomst - een dan onbetekenend geworden agrarisch grensdorpje, administratief voortaan Pruisisch, maar sociaal-geografisch nauwelijks minder dan het zusterambt Born naar het lokkende Holland gericht, blijft voor mij opmerkelijk. Waarom immers koos hij niet voor het grote Duitse achterland, als hij betere kansen zocht? Had Rotterdam hem meer te bieden dan Aken, Keulen of Duisburg? Die bestemmingen zouden toch zeer aanzienlijk dichterbij geweest zijn. Voelde hij zich wel een Rijnlander? Ik denk van niet. De nieuwe grens moet de

Millenaars als een absurditeit zijn voorgelaten, die hen ineens afsloot van het kasteel dat eeuwenlang het zwaartepunt van het dorp gevormd had. Zij waren eigenlijk net zo veel of weinig Nederlands als de bewoners van dat kasteel dat waren. De landstreek Gulik had geen eigen identiteit meer. Heinsberg was het nieuwe streekcentrum, niet echt ver, zo'n zeventien kilometer verderop, maar Sittard lag op reikafstand (2½ kilometer) en Nieuwstad helemaal, op amper een kilometer. Reinier was een *grenslander* en zijn moeder had nog sterker een westelijke, Maaslandse oriëntatie (en dat is dus Limburgs en Nederlands, voor onze begrippen). Zij kwam uit het thans Nederlandse, aan het Julianakanaal gelegen Buchten bij Born, dat tot in de Franse tijd nog Guliks was, evenzeer als Millen. Zij droeg trouwens een thans nog bekende Limburgse naam, namelijk *Schoffelen*. Zij kwam dus echt 'van de Maas'. Zo gezien was die trek naar Rotterdam ook niet zo heel vreemd. De later zo genoemde 'Koningin van de Maas', was in dat opzicht eigenlijk Reiniers natuurlijke *voorland*.

De ontwikkeling van Rotterdam in de negentiende eeuw is sensationeel en voor ons land zonder weerga. Hij heeft een schaal en een allure als de *booming towns* bij de gelijktijdige Amerikaanse kolonisatie en expansie. Rotterdam vormde een *melting pot* in onze gewesten, de rivierendelta in de noordwesthoek op het vasteland van Europa. In Rotterdam was door de haven en opkomende industrie een enorm aanzuigende werkgelegenheid, het was een expanderende werkstad met kansen voor handel en bedrijf, daar was het echt te doen. Het was daar tussen 1850 en 1900 vermoedelijk een beetje zoals in Amerika zelf: in één generatie kon een hardwerkende migrantenfamilie er al van niets tot aanzien komen. Van 1840 tot 1870 groeit de bevolking verder tot 120.000, dat is ongeveer in hetzelfde tempo, ruim 1.300 per jaar. In twee generaties (zestig jaar) is de bevolking meer dan verdubbeld. Een enorme groei weliswaar, maar voor onze begrippen was de stad daarmee nog steeds niet meer dan een flinke provincieplaats. Maar dat is relatief. Rotterdam is daarmee de tweede stad van Nederland. Het is in zekere zin ook de metropool voor het zuiden aan het worden.

Ter vergelijking: in 1564 zijn de vijf grootste steden: Utrecht met 37.000 inwoners, Amsterdam met 31.000, Leiden met 23.000, Groningen met 19.000 en Maastricht met 18.000. Rotterdam telde toen met zo'n 7.000 inwoners nog helemaal niet mee. Delft en Dordrecht waren ongeveer twee keer zo groot. In 1632 ziet dat lijstje er heel anders uit: Amsterdam met 120.000 inwoners (en daarmee een wereldstad), Leiden met 44.000, Haarlem met 35.000, Utrecht met ca. 33.000 en *Rotterdam* met 30.000. Tien jaar eerder, in 1622, telde Rotterdam nog geen 20.000 inwoners, het begon sterk te groeien. Aan het eind van de zeventiende eeuw waren dat er al meer dan 50.000 (Feringa e.a. 1986-87:13). De achttiende eeuw is een periode van stilstand. Wel hebben Rotterdam en Den Haag de positie overgenomen van Leiden en Haarlem. In 1795

zijn de getallen: Amsterdam 221.000, Rotterdam 57.000, Den Haag 38.000, Leiden 31.000 en Utrecht eveneens 31.000 inwoners (Buisman 1975: 232 en 315). In 1876 telt Amsterdam 282.000 inwoners, Rotterdam 126.000, Den Haag 95.000 en Utrecht 63.000. Steden als Leiden (41.000), Groningen, Arnhem, Haarlem, Maastricht, Leeuwarden en Dordrecht (25.600) vormen, in deze volgorde, de B-categorie, *tezamen* goed voor zo'n 230.000 inwoners. Met zo'n 30.000 inwoners was een plaats in de provincie dus al belangrijk. Nog weer kleiner (20.000 tot 25.000 inw.) waren Tilburg, Den Bosch, Delft, Nijmegen, Zwolle en Schiedam, *tezamen* goed voor slechts 135.000 inwoners (Bos 1876: 19-25).

Zo mogelijk nog sprekender overigens zijn de landelijke inwonertallen. In 1795 ruim twee miljoen, en pas rond 1849 drie miljoen. In 1879 vier miljoen, in 1899 vijf (Hofstee 1981: 125). Nederland groeide in de periode 1830-1899 met 95%, Rotterdam met 341% en zijn naaste omgeving ook nog eens met 144%. Zeer aanzienlijk is overigens ook de groei van Den Haag en naaste omgeving, die in de periode 1900-1940 relatief even groot is als die van Rotterdam in de periode daarvoor (De Pater e.a. 1989: 197). Landelijk wordt de zes-miljoen-grens gepasseerd rond 1915, de zeven rond 1925 en de acht rond 1930. Sindsdien is de bevolking weer verdubbeld: rond 1950 tien miljoen en thans, vijftig jaar later, zestien miljoen. De Nederlandse bevolking is in de twintigste eeuw in totaal meer dan verdrievoudigd.

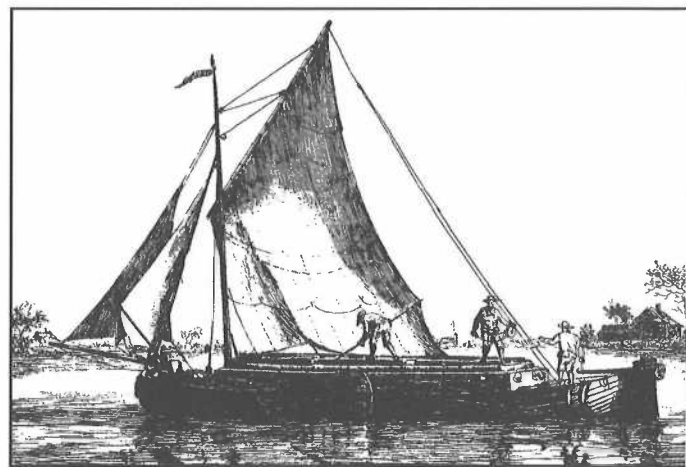
De grootste stoot kwam na 1872 met de openstelling van de Nieuwe Waterweg. De formidabele havenuitbreiding op de linker Maasoever begon in 1873 (Feringa e.a. 1986-87: 74). Dan gaat het ook wel heel erg hard. Tussen 1890 en 1900 groeide de stad met 13.000 inwoners *per jaar* (Oudenaarden 1990: 55). In 1895 telde Rotterdam 276.000 inwoners (Buisman 1975: 320), zoiets als Utrecht nu. De stad is dan ook voor onze begrippen een echt grote stad aan het worden. De Welschens waren er toen al lang en breed *gesettled*. In 1910 waren er 410.000 Rotterdammers, in 1960: 730.000. In een halve eeuw, van 1870 tot 1920, nam het inwoneraantal toe van 120.000 tot maar liefst 500.000 (Feringa e.a. 1986-87: 194).

3.3 De familie tast in het duister

Rond 1900 gold mijn familie in elk geval als 'een bekende (lees: vooraanstaande) katholieke familie in de Maasstad'. Zo althans las ik dat, aan het eind van de vijftiger jaren in mijn woonplaats Breda, in een overlijdensbericht over een vooraanstaand familielid uit een andere tak dan de mijne, namelijk een van de drie in katholieke kring voor de oorlog tamelijk bekende paters dominicanen Welschen. Het artikelje stond in het landelijk verschijnende katholieke dagblad *De Tijd-Maasbode*, de voortzetting van onze huiskrant van oudsher, de vanuit Rotterdam gemaakte *De Maasbode*, met die toch wat merkwaardige naam, die men misschien eerder bij een Limburgse krant zou verwachten. Dat dit grote avondblad een dergelijke omschrijving gebruikte streelde zeker mijn familietrots. Maar over onze voorgeschiedenis was mij toen niets bekend. Hoe Rotterdams, hoe bekend en hoe katholiek waren wij precies? In hoeverre waren wij eigenlijk wel Nederlanders? Vermoedelijk nog niet zo heel lang, gezien

onze naam, waarbij nog geen poging tot verhollandings was gedaan. De concrete kennis hieromtrent bij mijn vader reikte ook niet verder terug dan tot mijn overgrootvader, dus slechts drie generaties vóór mij. Over hem had mijn eigen vader althans wel eens iets, hoe weinig ook, uit overlevering kunnen vertellen. Zo'n situatie is wellicht een normaal en algemeen voorkomend verschijnsel, maar in mijn geval vond ik het toch uiterst onbevredigend. Ik kon niet zomaar aannemen, zoals anderen vaak voor hun families wel, dat het in onze familie altijd zo'n beetje wel zo geweest was wat we zelf kenden of waar we tenminste nog enige weet van hadden. Wat vreemd, dat niemand in mijn familie daar iets meer over scheen te weten. Was dat onvermogen of gebrek aan interesse? Beide leken mij even onbegrijpelijk. Dat zijn toch *basic facts* voor je eigen achtergrond. Daar heeft je bestaan toch van afgehangen. Je voorgeschiedenis is toch niet maar twee of drie generaties oud. Het sterkst word je met je eigen geschiedenis geconfronteerd door je familienaam. Hoe loopt dan tenminste de lijn van je vaders voorgeslacht? Daar moest toch ook relatief gemakkelijk achter te komen zijn.

In mijn familie bleken over onze herkomst desgevraagd alleen wat vage en nogal onwaarschijnlijke geruchten te bestaan, die een verband legden met de *Welshmen* uit Wales, godsdienstvervolgung onder Cromwell, vlucht van katholieke Britten naar het Rijnland ten tijde van Maria Stuart II, de aankomst van een voorvader te Rotterdam per vrachtschip (naar verluidt een turfschip al dan niet uit Friesland?) en een romance aan 'de Vliet'. Dan toch eerder de Schie of de Rotte, of betrof het misschien de haven Haringvliet bij de Oude Haven? Behalve die romance spreekt ook zo'n turfschip wel een beetje tot de verbeelding. Een afbeelding als in Van Drie (1988: 57) geeft daarvan een indruk.

Figuur 3:
Een turfschip (circa 1800).

Hoogst interessant allemaal, dat zeker, maar overduidelijk zo'n voorbeeld van mythevorming. Een mengseltje van een heel klein beetje *Wahrheit* (de schuit en de romance) en heel veel *Dichtung* wellicht? Zelfs die twee kern-elementen uit de geruchten bleven nog omgeven met vraagtekens. Deze verhalen kwamen zeker niet van mijn vader, die daarvoor toch te nuchter en te kritisch was (of te weinig fantasierijk), maar voornamelijk van een jongere oom. De bron van deze geruchten moest echter toch

tenminste voor een deel mijn grootvader Reinier (1879-1945) geweest zijn, en dan mocht je een en ander niet zomaar terzijde schuiven. Reinier was immers, zoals we aanstonds en ook verderop nog zullen zien, een alleszins realistisch, verantwoordelijk en gezaghebbend man.

Na het vroege en plotselinge overlijden van zijn vader Adri in 1900 op de leeftijd van nog geen 53 jaar, was Reinier voor mijn tak van de familie de *pater familias*, die al op 21-jarige leeftijd, als oudste van de acht kinderen, zijn vader als directeur van diens bedrijf moest opvolgen. Dat bedrijf was een houtzagerij, stoomkuiperij en kistenfabriek aan de Rotte in Rotterdam-Crooswijk.

Mijn grootvader was een ondernemend en verantwoordelijk man, die in feite twee heel grote gezinnen, met beide overwegend jongens, die allen toch zo mogelijk een deugdelijke opleiding en in elk geval een passende werkkring nodig hadden, door zware crisistijden heen heeft moeten slepen: dat van zijn vader en dat van hemzelf. Zelf kreeg hij tien kinderen, van wie acht jongens. Voor de eerste taak had hij daarbij de steun van zijn moeder, een zeer zorgzame en zachtaardige vrouw, die een hoge ouderdom bereikte; voor de tweede die van zijn vrouw, die echter minder sterk was en al op 57-jarige leeftijd overleed, voordat ook maar een van de kinderen *gesettled* was.

Een capabel man met gezag in eigen kring, dat zeker, wiens bestaan echter in een diepe neerwaartse spiraal geraakte. Hij heeft het bedrijf van zijn vader gedurende 22 jaar zelfstandig geleid, maar kon het niet voor de neergang en ondergang in de twintiger jaren behoeden. Zijn levensloop en gezinsleven zijn, na een aanvankelijke voorspoed en opgang, geteisterd door grote rampspoed en tegenslagen. Van zo iemand verwacht je in elk geval geen flauwekul, op welk gebied dan ook.

Maar in hoeverre berustte de mythe over onze herkomst op feiten? Reinier had zijn grootvader met dezelfde naam (overleden in 1871) in elk geval niet persoonlijk gekend, maar nog wel zijn grootmoeder (overleden in 1891) en had toch dicht bij de bron gezeten. Maar waarom was het nodig een Engelse herkomst te projecteren? Was een Duitse, c.q. Waalse achtergrond niet veel waarschijnlijker, of speelde hier een onvoldoende linguïstisch inzicht mee? Aan zijn talenkennis zal het niet gelegen hebben. Reinier was wel grotendeels een autodidact, die van zijn negende tot zijn vijftiende op een in het bisdom Breda zeer bekende kostschool had gezeten, het pensionaat St. Louis te Oudenbosch. In Rotterdam zelf was katholiek middelbaar onderwijs toen nog niet aanwezig. Daarna werd hij al in vaders zaak ingezet om het vak te leren. Op de avondschool moest hij ondertussen talen en boekhouden leren. Hij was intelligent genoeg om zichzelf te blijven ontwikkelen en scholen. Zo zou het kunnen zijn, dat wat hij veronderstellenderwijs had geopperd, door andere familieleden als stellingen zou kunnen zijn opgevat en eventueel naar believen enigermate aangevuld. Voor mij was die *Welshe* referentie historisch geheel *out of the blue* en taalkundig *contra-intuïtief*. We hadden hier weer overduidelijk te maken met zo'n typisch voorbeeld van *popular belief*. Er zat voor mij niets anders op dan zelf op onderzoek te gaan.

Precies zo'n zelfde voorbeeld hoorde ik onlangs met betrekking tot de Sittardse familie *Derrez*. Deze Frans aandoende naam komt in verschillende variaties in Zuid-Limburg voor. Zo vond ik zelfs in Tudderden een familie Deré-Schoffeln. Een lid van de familie nu had ontdekt, dat de naam in weer een andere variant ook voorkwam helemaal in het zuiden van Frankrijk, in de omgeving van Montpellier. Onmiddellijk gaf dit in de familie aanleiding tot interessante speculaties over hugenoten die vanwege de vervolging van hun geloof naar verre streken en met name naar de Nederland waren uitgeweken. Bij een serieus genealogisch onderzoek bleek de werkelijkheid aanzienlijk prozaïscher. Het historische stamoord bleek een klein Waals vlekje aan de noordkant van Luik te zijn, dat nog de Vlaamse naam *Vottem* draagt, en dat thans, tezamen met het belendende Herstal een voorstad of wijk van Luik-Noord vormt. Van daaruit naar Zuid-Limburg was het maar een kleine stap, die voor eenvoudige lieden op zoek naar een beter bestaan in vroeger eeuwen zelfs te voet nog wel te realiseren was geweest. Het is toch wel frappant, dat het nageslacht met zo'n uitheemse familienaam keer op keer weer zo graag blijkt te dromen van een interessante, meer exotische oorsprong, van zeer aansprekende en interessante geschiedenissen, van verband met grote namen en gebeurtenissen, met verre reizen en spectaculaire ondernemingen uit hoogstaande motieven. Het geheel neemt gauw mythische proporties aan. Veelal betreft het dan in werkelijkheid simpele economische vluchtelingen en overkomsten uit een nabije regio, en blijken onze helden arme drommels, die het alleen maar enkele steenworpen verderop wilden zoeken. Maar dat zou voor het nageslacht juist interessanter moeten zijn. De werkelijkheid is voor een genealoog altijd mooier dan welke fantasie ook.

In 1976 waren we nog ver verwijderd van het digitale tijdperk. Je moest nog echt veld- en handwerk doen. Ik ben daarvoor op pad moeten gaan en ik had daarvoor tot mijn verrassing maar twee, zij het intensieve, etappes nodig. Een ochtendbezoek aan het Centraal Bureau voor Genealogie met zijn dossiers vol bidprentjes en krantenadvertenties, gevolgd door een middagje studie in het Provinciaal archief voor Zuid-Holland en een bevriende helpende hand bij het Algemeen Rijksarchief te Den Haag, leverden mij snel de meeste benodigde gegevens en diverse hoogst waardevolle documenten in copie op. Terugwerkend kwam ik al binnen vier generaties voor mij, zo'n anderhalve eeuw terug, uit in een totaal onvermoede plaats van herkomst. De recentheid van die overkomst naar Rotterdam verraste mij compleet. Maar meer nog de streek en het oord van herkomst zelf. Het betrof immers een piepklein, thans Duits dorpje vlak ten oosten van Nieuwstadt en Sittard, pal over de grens gelegen, nog even noordwestelijk van de Duitse grensplaats Tudderden (Tüddern). Dat kleine vlekje heet *Millen*. Ik had er nooit tevoren van gehoord, zelfs niet toen ik als jongen van 10, 11 jaar tweemaal in de zomervakanties bij een oom en tante van vaderszijde in het naburige Heerlerheide logeerde en Millen tijdelijk weer op Nederlands gebied lag, wat mij niet weinig geïntrigeerd had. Ik kende het grensgebied tussen de westelijke en de oostelijke mijnstreek eigenlijk wel enigszins uit eigen verkenningen. De Heksenberg, Treebeek, de mijn Emma,

en verderop de Hendrik, de Oranje Nassau III en IV, de bruinkoolgroeves en de zilverzandwinning, het was bijna mijn speelterrein geweest. Kennelijk had mijn eigen familie, op een goede steenworp vandaar, maar wel 100% Hollandse import, hier helemaal nooit iets van bevroed. Zoiets kan je een kleine cultuurschok bezorgen. Tudderen en Elten waren voor mij in mijn kinderjaren zeker cruciale begrippen geweest, spannende en toch wel spectaculaire stukjes Nederlandse gebiedsuitbreiding, en in die functie voor mij niet zoveel minder interessant dan de Noordoostpolder, om maar iets te noemen. Ik kon mij altijd oprecht verheugen in deze nieuwe aanwinsten. De geografische situatie was door deze onschuldige annexaties voor mijn gevoel eigenlijk ook niet meer dan genormaliseerd geweest. De grenzen waren hier in het verleden immers op internationaal politiek niveau behoorlijk willekeurig getrokken. Eigenlijk loopt de grens hier door het dorpje Millen heen. Het was vroeger immers economisch geheel afhankelijk van het Kasteel Millen, dat in 1815 ineens en plompverloren op Nederlands grondgebied is komen te staan. Over dat voorname huis werd in mijn Nijmeegse studententijd bewoond door de ons ook uit Nijmegen niet geheel onbekende familie Haan. (In Sittard noemde men de bewoner 'de Haan van Millen'). Klassebewustzijn vierde tijdens de jaren zestig nog volop hoogtij in mijn studentenomgeving. Dat wij aan de voet van dat kasteeltje nu onze nederige roots hadden liggen! Alles had ik kunnen denken, maar dat niet.

Naar dit dorpje nu voerde mijn volgende reisje. *And back to the roots it was!* Het was (gezien de na-oorlogse geschiedenis van Millen misschien nog niet zo vreemd, maar toch wel zeer mijn verrassing) een Nederlandse pastoor, pater Bernard Tinselboer O. Carm., die mij er in zijn pastorie zeer bereidwillig ontving, terwijl ik geheel onaangekondigd, op goed geluk had aangebeld, en die mij bij mijn speurwerk waar mogelijk behulpzaam wilde zijn. Ik bewaar de beste herinneringen aan die meerdere uren

die ik daar op een stille dag tussen kerstmis en nieuwjaar in 1976 heb mogen doorbrengen. Met rode oren heb ik er vele vellen vol met aantekeningen zitten maken, terwijl ik inwendig een koortsachtige opwinding voelde bij zoveel volstrekt onverwachte ontdekkingen. Hoe is het mogelijk om uit zo'n onbestaanbaar oord te komen, dat eigenlijk helemaal vermalen is bij de moderne natievorming van twee buurlanden. Het is een stukje niemandsland waarvan je de rijke historie totaal niet zou bevroeden. Hoe zouden oorspronkelijke alloctonen, die immers een familienaam droegen als de mijne, *of all places* dáár ooit terecht hebben kunnen komen? En wat had hen bewogen om er eerst nog als Doornroosje in de buurt van dat kasteel voor enkele eeuwen in te slapen, en dan na het tromgeroffel van Napoleon, bij het aanbreken van de moderne tijd, en meteen al bij de aanvang van de industrialisatie, in dat nieuw gevormde naburige koninkrijk, weg te trekken naar een dynamisch middelpunt daarvan, die Hollandse handelsmetropool in-wording aan de Maas? Het is een onbeschrijflijk gevoel als je compleet onvermoede dingen op het spoor bent die heel erg spannend en belangrijk voor je zijn en waarvan jij als eerste weet krijgt. Het is zoiets als het binnentreden in een onbekende en diep verborgen schatkamer, als de confrontatie met een alleen voor je eigen geestesoog oprijzende Toet-anch-Amon. Een virtuele ontdekkingsreis eigenlijk. Vooral ervaringen als deze zijn het, die deze hobby zo ongelooflijk fascinerend kunnen maken.

Noten

1. N. Swelsen, "Geografische herkomst van de 'Welschen'-familie", *Limburgs Tijdschrift voor de Genealogie* 21 (1993), nr. 1, p. 13.
2. Er bestaat overigens ook een plaatsje Millen in Belgisch-Limburg, gelegen bij de kruising van de N40 tussen Tongeren en Maastricht met de A13 (Hasselt-Luik).
3. Ten onrechte wordt in De Vries e.a. (1994: 179) dit onderscheid veronachtzaamd.

A.P.L. PAQUAI

Jenne Labers: een halszaak

Bevalling

In Herkenrade, jurisdictie van Eijsden, wordt op 14 november 1692 een dood kindje gevonden. Het kind lag in een weide achter het huis van Jan Beckers (gehuwd met Lijsbeth Lemmens). Deze weide behoorde toe aan Willem Rousch, wever in Herkenrade. Het is meteen duidelijk dat dit kind geen natuurlijke dood gestorven is. Op dezelfde dag komt de justitie van Eijsden ter ore dat op 12 november 1692 een ongehuwde vrouw (van in de twintig jaren) bevallen is zonder hulp van wie dan ook. Deze vrouw is Jenne Labers (Laebers), dochter van Henrij Labers en Pieternel Meuselt. Pieternel Meuselt overlijdt al voor 21 februari 1672. Op die dag hertrouwt Henrij in Eijsden voor de dominee met Zijtje (Lucia) Aeriaans. Jenne heeft nu een stiefmoeder waarmee, zoals later blijkt, ze het niet zo goed kon vinden. De *criminelen momboir* gaat meteen aan de slag en stelt een vragenlijst op (*articulen van informatie preparatoir*). Op 15 november 1692 brengt de *criminelen momboir* verslag uit over de antwoorden gegeven door Jan Beckers

en zijn vrouw Lijsbeth op de vragenlijst. Deze getuigen verklaren dat Jenne op 12 november in hun huis (op de zolder) zonder hulp van iemand een kind geboord heeft. Ze heeft het kind daarna in een oude deken gewikkeld en in de weide van Willem Rousch gelegd *exponerende 't selve alsoo tot devorsie off vernielinge van honden ende andre beesten*. Jenne Labers wordt meteen gearresteerd en bekent inderdaad de moeder te zijn van het dode kindje. In een kelder van kasteel Eijsden wordt ze opgeborgen in afwachting van verdere verhoren. *Chirurgijn Wolffs* heeft op 16 november het hoofdje van het dode kind geopend en gezien dat er kneuzingen en geronnen bloed in de hersenen en ook in de hals waren. Deze verwondingen worden als doodsoorzaak opgegeven.

Vodden

De *criminele momboir* heeft op 17 november een nieuwe vragenlijst klaar, nu bestemd voor een verhoor van Jenne Labers. De verdachte verklaart *buijten banden ende Eijser* dat zij

zwanger was geraakt door omgang met Willem Rousch. Deze laatste was niet zo blij met de toekomstige wereldburger; hij was al getrouwd. Jenne moest het maar stil houden. Willem *soude wel raat daar toe weten*.

Jenne heeft het kind dat, *naar groote smarten*, geboren was in eenige oude vodden gewikkeld, waarbij het kind zich niet bewogen of gehuild heeft.

Uitdrukkelijk verklaart zij dat Willem Rousch nooit iets gezegd heeft over het doden van hun kind. Ze heeft het kind zelf in de weide gelegd om door beesten verslonden te worden. Willem wist niets van de bevalling af; de laatste keer dat ze hem gezien had was ten tijde van de laatste *haavere oogst*. Willem trok haar toen in zijn schuur en wilde *vleselijck converseren*. Zijn vrouw was toch aan het werk op het veld. Het was tegen de avond, de *Brandenborchse troepen* trokken net Herkenrade binnen om daar te gaan logeren.

De ondervrager stelt nog een moeilijke vraag: Was zij in maart 1689 ook al niet zwanger geweest, na een verhouding met een andere getrouwde man: Andries Jeuckens? Jenne zegt dat ze een tijdje gedacht had zwanger te zijn, maar dat was niet zo. Ze had geen vrucht gebaard.

Pijnbank

De *criminenelen momboir* heeft nieuwe informatie verkregen over Jenne. Op 25 november 1692 vraagt hij de rechtbank om een nieuw verhoor, nu onder *torture*. De heren van justitie vragen voor de zekerheid aan Jenne of ze de vorige keer de gehele waarheid verteld heeft. Jenne persisteert.

Op 3 december dringt de *criminele momboir* opnieuw aan op een *scherpelijcke examinatie* van Jenne. De rechters besluiten eerst advies te vragen aan een onpartijdige rechtsgeleerde.

Dat advies wordt op 12 december uitgebracht door advocaat Christoph Mouwen uit Maastricht. Deze ziet genoeg redenen voor een verhoor op de pijnbank. Het verhaal van de zwangerschap in 1689 klopt niet en verklaringen van Jan Beckers en zijn vrouw wijzen er op dat ze *niets goets in den sin gehad heeft* met haar vrucht in 1692.

Om de verwickelingen in 1689 helder te krijgen worden op 22 december 1692 aan de huisvrouw van Jan Cnouvles en de dochter van Paulus Cuijpers vragen gesteld.

1. Waren zij aanwezig bij de bevalling in 1689.
2. Wie was de vader van dat kind.
3. Hoe lang heeft het kind geleefd.
4. Wie heeft het kind gedoopt.
5. Wie heeft de kuil gegraven om het kind te begraven en waar is het kind begraven.

Conversatie

De scherprechter is op deze dag in Eijsden en het verhoor van Jenne kan beginnen.

De pijn levert andere antwoorden op dan in het eerste verhoor.

In 1688 heeft zij *verscheijde reijssen vleeschelijck geconverseert* met Dries Jeuckens.

In maart 1689 heeft zij onder de verhoren door de justitie van Eijsden, wel leven gevoeld. Ze heeft toen echter geen kind gebaard, maar *doen sij begonde te gaan veel quaat bloots gelost heeft*.

Ze had van niemand drankjes gekregen om de vrucht af te drijven.

In 1692 had zij *vleeschelijcke conversatie* met Willem Rousch. Na de geboorte heeft zij het kind een half uur niet aangeraakt. Ze heeft geen geweld gebruikt; ze weet alleen dat *haar een quantiteit water daer naer affquam, waer 't selve daar in moste verdroncken of vermorselt sijn*. Ze heeft de baby daarna stilletjes van de zolder gedragen en in de wei van Willem Rousch gelegd. De honden en varkens zouden het kind verscheuren en geen haan zou er naar kraaien.

Tevens verklaart zij nu dat Willem Rousch haar aangeraden had het kind weg te brengen; niemand mocht er iets van weten. Hij zou daarna voor haar onderhoud zorgen.

Na *loslatinge van torture* persisteert zij bij de voorgaande verklaring.

Moeshof

Een dag later gaat de justitie van Eijsden opnieuw naar de kelder van het kasteel om Jenne nogmaals te verhoren. Eerst dreigt men met *torture*; dat is al genoeg. Er komen nieuwe bekentenissen. In 1689 heeft ze wel degelijk drankjes ingenomen om de vrucht af te drijven. Eerst komt haar stiefmoeder op de proppen als aangeefster. Later komt er ook nog Trijn Jeuckens, echtgenote van Hendrick Hechtermans, bij. Zij is een zus van Dries Jeuckens; zij bracht (na haar stiefmoeder) ook een drankje. Twee dagen later werd het kind geboren, gedoopt door haar stiefmoeder, waarna het kind direct is gestorven. Het kind werd daarna begraven in hun *moeshof*.

In 1692 hebben de vrouwen van Herkenrade haar meermalen gevraagd of ze zwanger was. Willem wilde niet dat het bekend werd en zij heeft dan ook altijd alles ontkend. Na dat ze het kind levend gebaard had *heeft sij het selve den hals omgevrongen ende met haare handt het hoofd ingedouwen*. Ook bekennt ze nu dat op een zondagmorgen toen ze met Willem aan het vrijen was (zijn vrouw was naar de kerk), ze aan hem gevraagd had wat ze met het toekomstig kind moest doen. Willem zei toen *dat sij het op de een of andere maniere soude verdoen ende dan verre vander handt dragen*.

Aan Jenne wordt gevraagd of ze nu de waarheid heeft verteld. Jenne persisteert.

Deze verklaring is voor de justitie voldoende om een *decreet van apprehentie* uit te vaardigen tegen Willem Rousch. Dezelfde avond tussen acht en negen uur gaat stadhouders Jan Teuth met voldoende *schutten* naar Herkenrade om Willem Rousch te arresteren. Maar de vogel is gevlogen.

Proces

De schepenen Frambach en Frantsen gaan op 30 december bij Jenne nog eens informeren of zij bij haar verklaring van 23 december j.l. blijft. Men wil namelijk vandaag met haar proces beginnen. Ze vragen haar ook of zij een advocaat of procureur wenst om haar zaak te verdedigen. Jenne persisteert bij haar verklaring en zegt geen advocaat of procureur nodig te hebben. Ze eindigt met de woorden *dat men haar wilde genadich sijn*. Zoals gezegd het proces gaat beginnen. De *criminenelen momboir* dient *Clachte ende Conclusie* in.

De klacht is intussen bekend en de conclusie is duidelijk: *de beclaechde sal worden gecondemneert deur den scherprichter opentlijk gelecht ende gebonden t'worden op eene sleije ende alsoo geschleijpt ter plaetse al waer men gewoen is Justitie te doen ende aldaer de rechte hande aft gehouwen ende met gloijende heete tange tot vier mael aen het Lijft gegrepen ende alsoo voorts gesleijpt t'worden naer het rivier van de Maese ende verdroncken dat de doot daer naer volghe.* Én zij moet voor de kosten van het proces opdraaien!

Op 2 en 3 januari 1693 verzoekt de *criminelen momboir* dringend aan Jenne Labers te antwoorden op de *Clachte ende Conclusie*. Maar er komt geen antwoord.

De pastoor van St. Geertruid (Petrus Hensen) en de pastoor van Mheer (Josephus Elissen) ondervragen Lucie (de stiefmoeder van Jenne) op 3 januari 1693 in Mheer. Lucie is om begrijpelijke redenen uitgeweken naar Mheer. Ze ontkent in alle toonaarden ook maar iets af te weten van drankjes en de overige bekentenissen gedaan door Jenne.

Vonnis

Omdat er op 5 januari 1693 nog geen antwoord binnen is van Jenne op de *Clachte ende Conclusie*, wordt ze verstoken van verdediging. Dit wordt haar medegedeeld op 6 januari 1693. Tevens wordt op die dag *Profijt* ingediend door de *criminelen momboir*. De *criminelen momboir* somt daarin alle feiten nog eens op en verklaart Jenne op alle punten schuldig.

Om toch maar geen vergissing te begaan worden de schepenen Frambach, Nolens, Frantsen en J. Teuth op 7 januari 1693 weer naar de kelder van kasteel Eijsden gestuurd. Ze moeten Jenne nogmaals vragen of zij bij haar verklaring van 23 december j.l. blijft.

Jenne persisteert *buiten pijn ende banden sonder de minste contradictie!*

Meteen hierna wordt het vonnis uitgesproken. *andere dusdanige ontaarde Moeders ende boosaardige Persoonen ten Exempel Recht doende condemneren de meergen: Jenne Labers beklachde, dat gebrocht sal worden ter plaatse alwaar men gewoon is Justitie te doen, ten einde door den Scherprechter met den sweerde gestraft te worden datter de Doot naar volcht, ook haar Lichaam soo aanstonts gelecht te worden op een daar toe opgerecht rat, haar hoofd op eenen ijseren staff, voor altoos tot aas vande vogelen des Hemels mitsgaders inde kosten ende misen hier inne geresen. Actum in Judicio den 7. Jan: 1693*

Baron Arnold Theodoor de Lamargelle heeft intussen op de grens met Gronsveld (tussen Heugem en Oost) een *staak ende radt* laten oprichten om het vonnis op vrijdag 9 januari 1693 te kunnen voltrekken. Dat brengt een hele reil teweeg. Want de bestuurders en ingezetenen van Gronsveld protesteren hevig. De *staak ende radt* staan (volgens de Gronsveldenaren) op hun grondgebied. Er komen heel wat schepenen en rapporten aan te pas om het een en ander te bewijzen.

Op de dag dat het vonnis voltrokken moet worden is er van *staak ende radt* niet veel meer over. Alles is kort en klein geslagen.

Daarop heeft de scherprechter op vrijdag 9 januari 1693 Jenne Labers onthoofd, zonder verdere executie met een staak en rad.

Voor diverse personen in Herkenrade en Eijsden is de zaak hiermede nog niet ten einde. In een volgend artikel hoop ik hierover meer te kunnen vertellen.

Bron:

Rijksarchief in Limburg Maastricht
LvO 5159; 5176; 5177.

Onverklaarbare alias-namen

Mijn kwartierstaat opvoerend tot in de 17de eeuw krijg ik steeds vaker te maken met aliasnamen van mijn voorouders. Dit kan een heel welkom hulpmiddel zijn om hun herkomst te bepalen, het kan je echter ook op het verkeerde been zetten. Vooral genealogen die veel via alfabetische klappers zoeken (waaronder ik) dreigen zo nogal eens gegevens te missen of zelfs helemaal vast te lopen. Doorwinterde genealogen kennen vast zelf genoeg voorbeelden, maar voor de vele "starters", zoals ik ze regelmatig in onze studiezaal in Born ontvang, wil ik hier een paar eigen ervaringen verhalen.

Zo was in Schinnen wel bekend dat "Strangen" een oud alias was van een deel van de familie Limpens¹⁾, echter door puur toeval viel mijn oog op een echtpaar "Strangers" te Nuth²⁾, dat de drie oudste doopinschrijvingen van de familie Limpens aldaar bleek te betreffen!³⁾

Ikzelf heb vooral lang gepuzzeld met de familie Urlings te Schinnen en Nuth.⁴⁾ Het echtpaar Peter Urlings en Ida Custers leek rond 1700 in Schinnen uit de lucht te komen vallen, inclusief drie volwassen kinderen die daar trouwden. Een Ida Custers werd daar eerder alleen

vermeld als echtgenote van een Peter Meijers, die daarnaast weer met een Ida Geurten werd vermeld. De puzzelstukjes begonnen op hun plaats te vallen toen ik (weer louter toevallig) trof op een zoon van genoemd echtpaar, die in Nuth een kind liet dopen onder de aliasnaam "Meuschen". Daarboven stond een gezin Muschen vermeld, waarbij Ida Geurten als peettante optrad, en dat identiek bleek aan een gezin Urlings in Nuth . . . Terug in Schinnen bleek in 1675 een Petrus Meussen met Ida Guerten te zijn getrouwd. Ze kregen één kind onder de naam Mussen en twee onder Meijers. In 1689 te Nuth en 16 jaar later ook te Schinnen bleek de familienaam van Muschen in Urlings te zijn veranderd!

Het verraderlijke was in dit geval dat Peter tijdelijk een derde achternaam hanteerde (Meijers) en dat zijn echtgenote ook onder twee achternamen voorkwam. Wie had gedacht dat Peter Urlings en Ida Custers gehuwd zouden zijn als Peter Meussen en Ida Geurten?!

Op de Gendalim CD-rom vond ik Peters vermoedelijke vader: in 1608 werd namelijk te Hoensbroek een *Ulricus Muischen* gedoopt. Als Peters moeder had ik een Christina in gedachten, daar zowel hij als zijn nieuw gevonden

broer een dochter Christina hadden. Later zag ik bij Hamers een terloopse vermelding van een Ulricus Meijer en Christina Koecken, die te Merkelbeek een dochter lieten dopen⁵, en wist meteen dat dit het gezochte ouderpaar moest zijn. Inderdaad werd Ulricus Meijer daar ook als Ulricus Musch vermeld, en vond ik in 1642 de doop van mijn Petrus.

Ida Geurten heb ik kunnen plaatsen als dochter uit een Schinnense familie, haar aliasnaam "Custers" is me echter nog steeds een raadsel. Geen andere familieleden gebruikten die naam, en haar vader was voor zover bekend ook geen koster van beroep. Hoewel ik er van overtuigd ben dat de lijn klopt, blijft zoiets niet lekker zitten.

Zo ook Sophia Pijls uit Schinnen gehuwd in 1708 met Herman Damas. Enkele kinderen van dit echtpaar werden in Geleen gedoopt met als moeder "Fijken Donners".⁶ Lang heb ik dus vastgezet, daar er geen relatie tussen Pijls en Donners te vinden was. Uiteindelijk moest ik vaststellen dat Sophia toch de dochter was van Melchior Pijls en Maria Diederer. Een verklaring voor de aliasnaam Donners moet ik daarbij schuldig blijven.

Een positiever voorbeeld: Bettel (Elisabeth, Beatrix) Damas te Schimmert, die Daem Hartmans trouwde⁷, werd ook als Bettel Mulckens vermeld, waardoor ik met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid mag stellen dat zij een dochter zal zijn geweest van Blasius Damas gehuwd Joanna Mulckens en niet van diens broer Joannes Damas, hoewel een schoondochter van Joannes als peettante optrad.⁸

Onlangs trof ik inderdaad haar vermoedelijke doop aan: Beek 16 maart 1651 werd gedoopt *Bertien*, dochter van Blas *Bassingh* (!) en Jenneken Muijlkens. Bij een later kind was sprake van Blasius *Martini* en Joanna Muijken.⁹ Ook die twee aliasnamen zijn nog onverklaard. Dat de vader van Blasius een Martinus was ligt niet voor de hand: als het geen Damasius was zal het waarschijnlijk een Mathias Damas geweest zijn, de doopnaam van de vermoedelijk oudste zonen van Blasius en Joannes. Een laatste voorbeeld van de familie Damas: Helena Damas huwde Schinnen 1725 met Theodorus Franssen uit Sweikhuizen. Bij de dopen van haar kinderen werd ze *Damas*, *Nooten*, *Notermans* en *Notten* genoemd. Na lang tobben of zij Helena Notermans gedoopt Schinnen 1693 (geen verwantschap met de familie Damas?) of Helena Damas gedoopt Amstenrade 1687 (48 jaar bij het laatste kind?) zou zijn, scheen me de enige logische verklaring voor de naamsverbasteringen dat zij een dochter moest zijn van Sebastianus *de Noijth* (ook: *Nooths*) en Ida Damas uit Amstenrade. De pastoor had blijkbaar moeite met de onbekende familienaam!

Achter een aliasnaam is soms ook niet meer te zoeken dan een domme fout van de pastoor: uit een beknopte schets van de familie Debets te Schinnen kon ik later weer twee naamdragers schrappen: een Theodorus Debets bleek gewoon Theodorus Trijpels te moeten zijn, en een Lambertus Debets bleek Lambertus Smeets alias Lemmens te moeten zijn.¹⁰ Hier kwam ik pas achter toen ik me in de families Trijpels en Smeets ging verdiepen. Ik heb geen reden gevonden om aan te nemen dat deze twee "naamdragers" daadwerkelijk aan de familie Debets verwant waren.

Tenslotte worstel ik nog met de nakomelingen van Leonardus de Kuijper uit Schinnen. Zijn kinderen komen voor onder de aliasnamen Cuijpers (naar het beroep van hun vader) en Lintgens (naar zijn voornaam), maar stappen later veelal over op de naam Peters, die vermoedelijk al de "eigenlijke" achternaam van hun vader was. De vraag is alleen welke naamdragers Peters te Schinnen wel en niet van deze Leonardus afstamden. Misschien dat andere Schinnologen me hierbij uit de brand kunnen helpen?¹¹

Noten

1. Zie bijvoorbeeld Henri Pijls "Bijdrage tot de geschiedenis van de voormalige Heerlijkheid Schinnen" en H.C.J.M. Kreijns "Uit het duister van het verleden".
2. Deze en andere gegevens betreffende Nuth zijn ontleend aan de onvolprezen gezinsklapper van de heer J.L.G. Hermens. Het register zelf vermeldt overigens "Strangen".
3. Inmiddels is deel 1 van "De kinderen van Limpens" door Fred Limpens uit Weert gepubliceerd over deze familietak.
4. De hoofdlinie van de familie Brassé belandde in Nuth door het huwelijk in 1770 van Hermanus Brassé uit Margraten met Anna Maria Eurlings uit Nuth. Zowel Hermans ouders als zijn schoondochter stamden van buiten Limburg, en pas na 1800 vertakte de familie zich. Dit zijn dus de oudste kwartieren in Limburg voor de hele familie Brassé.
5. N.A. Hamers "Het Brunssumse geslacht Hamers" deel 2, pag. 116 (bijlage Breidenraedt).
6. De getypte klappers van Geleen hebben overigens de hele familie Damas aldaar als "Daemen" vermeld!
7. Zie ook de kwartierstaat Eijssen-Alofs in "Genealogieën IV" (onder redactie van Edm.M.A.H. Delhougne) pag. 285-286, en in "Kwartierstaat Eijssen-Oosterbaan" pag. 44. De bedoelde schoondochter was Helena Tholen, een wederom nog onverklaard alias van Helena Gielen.
8. Een groot deel van de familie Damas is beschreven door H.C.J.M. Kreijns in "Uit het duister van het verleden". Een door schrijver dezes aangevuld overzicht van de genealogie Damas is ter inzage in het Stadsarchief Sittard-Geleen te Born, evenals korte overzichten van de meeste andere hier vermelde families.
9. Deze gegevens uit de getypte doopklapper van Beek kwamen overeen met het origineel.
10. Het betreft 1622: "24 decembris Baptisatus est Nicolaus filius Lamberti Debets et Corneliae conjugum. Susceptores Joannes Haerven et Helena uxor Wijnand Smet." Dit zijn Lambert Smets en Cornelia Lumpens, gehuwd augustus 1621. Genoemde zoon Nicolaus huwde Petronella Knoren. Kreijns' boek is een ware schatkamer voor genealogisch onderzoek in deze regio: hij vermeldt bv. de ouders op pag. 169 onder Peter Smeets en pag. 195 onder Nicolaas Limpens sub d., de zoon op pag. 161 onder Joannes Knoren sub b. Onder Limpens staat echter een verkeerd huwelijksjaar en een verkeerde doop van Nicolaus, wat maar weer bewijst dat men gegevens uit publicaties, hoe degelijk ook, altijd dient te verifiëren.
11. Een in vele kwartierstaten terugkerende dochter van de kuijper was Mechtildis of Mettela Kuijpers alias Lintgens, gehuwd Schinnen 21 juni 1623 met Nicolaus Krans. Zij was de moeder van Sibilla Krans gehuwd met Petrus Cals, de stamouders van "Elf generaties Cals", waarvan de eerste zeven onlangs in dit tijdschrift werden gepubliceerd (zie LTG 28-2000 pag. 93). Mechtild overleed vermoedelijk Schinnen 19 december 1658 als "Metgen Peters".

M.J.J. BERGEVOET

Het voormalige kerkhof aan de Ganzenstraat te Venlo (vervolg)

links, 7e rij

NJ16 Op deze grafplaat staat in het bovenste deel een hebreeuwse tekst die vertaald luidt:
PT / Hewwe, dochter van Sjelomo / en de naam van haar moeder, Hanna

Daaronder:

Hier rust / onze lieve vrouw en moeder / Emilie Moses / geb. Gottschalk /
10 Thebet 5647 - 18 Ijar 5702 /
6 Januari 1887 5 Mei 1942
Rust zacht.

Emilie (roepnaam Millie) Gottschalk, geboren te Geilenkirchen (Dld.) op 6 januari 1887, overleden te Venlo op 5 mei 1942, winkelierster, dochter van Carl Gottschalk, veehandelaar, en Johanna Moses. Emilie vestigde zich op 25 oktober 1913 in Venlo, komende uit Geilenkirchen.

Zij trouwde te Venlo op 18 december 1913 met Edmund Simon Goudsmit, geboren te Venlo op 13 december 1886, op 16 december 1930 ambtshalve afgevoerd, zoon van Jonas Goudsmit (geboren te Roermond op 8 oktober 1853, overleden te Venlo op 22 februari 1929), koopman, vanaf 1906 penningmeester van de Nederlands-Israëlitische gemeente Venlo, en Clara Elekan (geboren te

Venlo op 21 januari 1859, overleden te Apeldoorn op 20 juli 1912). Het huwelijk Goudsmit-Gottschalk werd ontbonden bij vonnis van de arrondissementsrechtbank te Roermond d.d. 7 oktober 1926, op 8 februari 1928 genoteerd bij de huwelijksakte.

Emilie hertrouwde te Venlo op 27 augustus 1934 met Hugo Moses, geboren te Dinslaken (Dld.) op 22 november 1891, omgebracht in Auschwitz op 10 september 1943, koopman in galanteriën. Hugo Moses werd op 25 augustus 1942 gedeporteerd naar Duitsland.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939
Gezinskaarten Goudsmit-Gottschalk en Moses-Gottschalk; idem, B.S. Venlo, huwelijksregister d.d. 18 december 1913 nr. 121; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister, blad 7, 22 en 59; GHS Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1940-heden, persoonskaarten E. Gottschalk en H. Moses.

NJ17 Op het bovenste gedeelte van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PT / Een achtenswaardige vrouw, mevrouw Dina, dochter van de heer Mordechai. / Zij overleed levend* Elloel / 702.

Daaronder:

Florentine Mayer / geb: Steinhardt / geb. 20 mei 1856 / gest. 31 aug. 1942

Daaronder:

TNSBH

Florentine Steinhardt, geboren te Krefeld (Dld.) op 20 mei 1856, overleden te Venlo op 31 augustus 1942. Zij vestigde zich met haar zoon Theodor op 3 augustus 1938 in Venlo, komende van Mönchengladbach als weduwe van N.N. Mayer.

* Het woord 'levend' in de tekst op het bovenste deel van de grafplaat heeft een getalswaarde 18 en geeft op die manier de overlijdensdatum aan.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Mayer-Steinhardt; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 44.

NJ18 Op het bovenste deel van de grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PT / Een achtenswaardige vrouw, / mevrouw Breine, dochter van de heer Avraham. / Zij ging naar haar eeuwigheid / Rosj Chodesj* Nisan 717 / TNSBH

Grafplaat van Emilie Moses-Gottschalk (graf NJ16).

Daaronder:

Hier rust / Petronella / Rubens_ van Saxen / geb.
11 Marcheswan 5646/
20 oktober 1885
overl. 1 Nisan 5717
2 april 1957

Petronella van Saxen, geboren te Veghel op 20 oktober 1885, overleden te Amsterdam op 2 april 1957. Zij trouwde te Amsterdam op 6 januari 1927 met Alexander Rubens (zie graf NJ19). Het echtpaar Rubens-van Saxen vestigde zich op 23 juli 1931 in Venlo, komende van Boxmeer.

* Rosj Chodesj = Nieuwe maand = de eerste dag van die maand

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Rubens-van Saxen; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 42.

- NJ19 Op de rechtopstaande grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PN / Een rechtvaardige man, heerlijkheid van zijn familie, / vader voor zijn leerlingen en zeer toegewijd aan zijn gemeenschap. / Is dat niet de geleerdengenoot Alexander Eliëzer, / zoon van de heer Jaäcov Mordechai / en de naam van zijn moeder Lea Sara. / Hij was voorganger, rabbijn en slachter alhier en een uitstekend besnijder. / TNSBH

Grafsteen en -plaat van Alexander Rubens (graf NJ19).

Op de liggende grafplaat staat:

Alexander Rubens / onze geliefde / echtgenoot en vader, / bemind leeraar der gemeente / die deze steen / hem ter eere schonk / geb. 8 Tamoez 5646 /
11 juli 1886
overl. 13 Teiweis 5702 /
1 januari 1942
H.R.I.V.

Alexander Rubens, geboren te Amsterdam op 11 juli 1886, overleden te Venlo op 1 januari 1942, godsdienstonderwijzer. Hij vestigde zich met zijn vrouw op 23 juli 1931 in Venlo, komende van Boxmeer.

Rubens was kerkmeester en leraar en bracht de Joodse gemeente van Venlo tot grote bloei. Hij gaf ook Joods onderwijs aan de leerlingen van de Rijks-hbs in Venlo en was oprichter van de Gezelligheidsvereniging 'De Joodsche Vriendenkring' die veel activiteiten ontplooid en een blad onder dezelfde naam uitgaf.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo, Gezinskaart Rubens-van Saxen; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 42; A. Kalmann, 'Venlo en de Joden' in: *De Venlose Synagoge 1865-1956* (Venlo 1999) 10-11.

links, 8e rij

- NJ20 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PN / De heer Aharon, / zoon van onze geachte leraar, de rabbijn Sjemoeël Kottek / en de naam van zijn moeder Reizche. / Hij overleed 19 Adar 702

Daaronder:

Aron Kottek / geboren te Bad Homburg / 16 Thebet 5657
21 December 1896

overleden te Venlo /

19 Adar 5702
8 maart 1942

Aron Kottek, geboren te Bad Homburg (Dld.) op 21 december 1896, ongehuwd overleden te Venlo op 8 maart 1942. Hij vestigde zich in Venlo op 16 december 1936, komende van Marienbad (Tsjecho-Slowakije).

Bron:

GA Venlo, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 33.

- NJ21 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een Davidsster tussen de letters P en N, waaronder een hebreeuwse tekst die vertaald luidt:
Elieëzer, zoon van Mordechai Rauch / en de naam van zijn moeder Gietel. / Hij overleed aan de vooravond van Jom Kippoer* 5702 / TNSBH

Daaronder:
 Hier rust / onze lieve man en vader, / Leizer Lieber
 Rauch / geb. 10 Ab 5649 te
 7 Aug. 1889
 Sanok / overl. 9 Tisrie 5702 te Venlo
 29 Sept. 1941

Leizer Lieber (Leo) Rauch, geboren te Sanok (Polen) op 7 augustus 1889, overleden te Venlo op 29 september 1941, koopman. Hij was getrouwd met Frieda Bernstein, geboren te Jaroslav (Polen) op 15 maart 1897. Het gezin Rauch vestigde zich op 10 september 1932 met twee dochters in Venlo, komende uit Essen. Zijn weduwe en kinderen vertrokken in juni 1942 naar Amsterdam.

* = Grote Verzoendag

Bronnen:
 GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Rauch-Bernstein; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 29.

NJ22 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
 PT

Daaronder:
 Thekla Rosenbaum / geb. Hirsch / geb. 15 juli
5624 / overl. 24 nov. 5701
 1864 1940

Daaronder:
 TNSBH

(Sara) Thekla Hirsch, geboren te Düren (Dld.) op 15 juli 1864, overleden te Venlo op 24 november 1940, dochter van Isaac Hirsch en Amalie Winter. Zij was getrouwd geweest met Marcus Rosenbaum en vestigde zich op 13 juni 1939 in Venlo bij haar zus Josefina Wiener-Hirsch, komende uit Aken.

Bronnen:
 GA Venlo, Archief Burgerlijke Stand Venlo, Overlijdensakte d.d. 25 november 1940 nr. 311; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 34.

NJ23 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een Davidsster tussen de letters P en T. Daaronder een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
 De vrouw, / mevrouw Esther, dochter van Sjelomo.
 / Zij werd geboren uit Rivka. / Zij ging naar haar
 eeuwigheid op vrijdag 19 Siwan / 699 / TNSBH

Daaronder:
 Hier rust / onze lieve vrouw, / moeder en groot-
 moeder / Esther Cardozo-Rood / geboren te
 Amsterdam 16 februari 1882 / overleden te Venlo /
 16 juli 1939 / Rust in vrede!

Esther Rood, geboren te Amsterdam op 16 februari 1882, overleden te Venlo op 16 juni 1939, dochter van Salomon Rood en Rebecca Schellevis. Zij

Grafplaat van Esther Cardozo-Rood (graf NJ23).

trouwde te Amsterdam op 26 augustus 1908 met Jonas Cardozo, geboren te Amsterdam op 6 augustus 1885, vermoord te Auschwitz op 24 september 1942, winkelier, zoon van Mozes Cardozo en Clara Bierman. Het echtpaar Cardozo-Rood vestigde zich met drie kinderen op 2 november 1932 in Venlo, komende van Amsterdam. Jonas Cardozo vertrok met de kinderen in 1940 naar Amsterdam.

Bronnen:
 GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Cardozo-Rood; idem, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 17 juni 1939 nr. 148; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 8.

links, 9e rij

NJ24 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt: PT

Daaronder:
 Johanna Lambertz-Kaufmann / geb. te St. Toenis
2 Cheswan 5617
 31 October 1856
 overl. te Venlo 1 Cheswan 5701
 2 November 1940

Daaronder: TNSBH

Johanna Kaufmann, geboren te St. Tönis (Dld.) op 31 oktober 1856, overleden te Venlo op 2 november 1940. Zij was getrouwd geweest met

Moritz Lambertz, overleden vóór 2 november 1940. Johanna vestigde zich op 12 oktober 1938 in Venlo bij haar zoon Fritz, komende uit Kempen. Deze ligt begraven in graf NJ13.

Bronnen:

GA Venlo, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 2 november 1940 nr. 288; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 53.

- NJ25 Op het bovenste deel van deze grafplaat zijn twee palmentakken afgebeeld.

Daaronder:

Jacques Wiener / geboren te Venlo 19-9-1870 / overleden te Zeist / 1-8-1943

Jacob(us) Wiener, geboren te Venlo op 19 september 1870, overleden te Zeist op 1 augustus 1943, zoon van Martin Marcus Wiener en Josefina Hirsch (zie graf NJ26/27). Hij vertrok op 24 juni 1902 uit Venlo naar Rosmalen (N.Br.).

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 11 blad 99, en 1901-1916 Stad deel W blad 111.

- NJ26/ Op het bovenste deel van deze grafplaat staat:
27 PT

Daaronder in het linker deel:

Hier rust / Martin M. Wiener / geb. te Venlo
22 Febr. 1864 /
15 Adar I 5624
overl. aldaar 18 Aug. 1938
21 Aw 5698

Daarnaast in het rechter deel:

Hier rust / Josefina Wiener / Hirsch / geb. te Düren
7 Jan. 1867 /
15 Sjewat 5627
overl. Den Haag 16 April 1956
5 Ijar 5716

Daaronder:

Rust in vrede / TNSBH

Martin Marcus Wiener, geboren te Venlo op 22 februari 1864, overleden aldaar op 18 augustus 1938, leerlooier en koopman, zoon van Alexander Morits Wiener en Albertine Winter.

Martin Wiener, die aan de Grote Kerkstraat 14 woonde in het huis De Ossekop, was bijna vijftig jaar lid van het Israëlitisch kerkbestuur. Bij gelegenheid van zijn 25-jarig jubileum als kerkmeester werd hij onderscheiden met de Ridderorde van Oranje-Nassau. Bij zijn zeventigste verjaardag werd hij door de kerkeraad uitgebreid gehuldigd. Bij die gelegenheid ontving hij een spaarbankboekje, waarvan de rente diende om jaarlijks aan een leerling van de godsdienstschool een Wienerprijs te kunnen uitreiken. Martin Wiener

zelf bood toen een eerste bedrag aan voor de vorming van een bouwfonds voor de uitbreiding van de begraafplaats.

Martin Marcus Wiener trouwde te Lippstadt (Dld.) op 14 (of 16) september 1894 met Josefina Hirsch, geboren te Düren (Dld.) op 7 januari 1867 (1 Sjewat 5627), overleden te Den Haag op 16 april 1956 (5 Ijar 5716).

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 11 blad 99; 1901-1916 Stad deel W blad 111; 1916-1922, gezinskaart Wiener-Hirsch en 1923-1939, gezinskaart Wiener-Hirsch; idem, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 19 augustus 1938 nr. 191; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 34; H.H.H. Uyttenbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo, IV: De Straten te Venlo* (Venlo 1914) 51 en 96; 'In memoriam Martin Wiener'; in: *Nieuwe Venlosche Courant* 19 augustus 1938.

Heden overleed onze geliefde vader, behuwd- en grootvader de Heer

A. Schönbach

in den ouderdom van bijna 83 jaar.

Begrafenis Dinsdagmiddag 3 uur van het sterfhuis, Nieuwstraat 43

Namens de familie

Felix Keizer Schönbach

Eenige en algemeene kennisgeving

Overlijdensannonce van A. Schönbach (graf NJ28).
uit: *Nieuwe Venlosche Courant* d.d. 5 juli 1937.

links, 10e rij

- NJ28 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat boven twee naar buiten gewende horens een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
En Avraham keerde terug naar zijn woonplaats (Gen. 18:33) / PN / De heer Avraham, zoon van Mosje Schönbach / en de naam van zijn moeder Tsipora. / Is dat niet een Godvrezende man, een sjofarblazer en een voorzanger / op de Ontzagwekkende Dagen en hoofd van de synagogebestuurders, / de begrafenisonderneming "het bewijzen van weldaden" in de stad Venlo. / Hij ging naar zijn eeuwigheid op zondag 25 Tammoez 697 en werd begraven op dinsdag met grote eer. / TNSBH

Daaronder:

Hier rust / Abraham Schönbach / geb. te Schermbeck D. / weduwn. van Eva Simon / overl. te Venlo / op bijna 83 jarigen leef / tijd / Z.R.Z.A.

Abraham Schönbach, geboren te Schermbeck (Dld.) op 24 juli 1854, overleden te Venlo op 4 juli 1937, zoon van Moses Schönbach en Zipora N.N. Hij was getrouwd geweest met Eva Simon en vestigde zich als weduwnaar op 20 december 1926 in Venlo, komende van Krefeld-Linn.

Bronnen:

GA Venlo, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 5 juli 1937 nr. 188; idem, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Schönbach; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 37; overlijdensadvertentie in *Nieuwe Venlosche Courant* d.d. 5 juli 1937.

- NJ29 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
Beoefen liefde en gerechtigheid en hoop steeds op uw God (Hos.12:7) / PT / De vrouw, mevrouw Bes, dochter van de heer Mosje. / Zij werd geboren uit Sara / TNSBH

Daaronder:

Beoefen liefde en gerechtigheid / en hoop steeds op uw God. / Hier rust / Bertha Preuss-Sauerbach / geboren te Mainz / 18 Kislew 5637 /
4 December 1876
overleden te Venlo / 26 Menachem 5697
3 Augustus 1937.

Daaronder: Z.R.H.A.

Bertha Sauerbach, geboren te Mainz (Dld.) op 4 december 1878, overleden te Venlo op 3 augustus 1937, dochter van Moritz Sauerbach en Sara Hellmann. Zij was eerst getrouwd geweest met Viktor Bernhard Blümlein en later met Wilhelm Preuss. Bertha vestigde zich als weduwe op 13 februari 1937 in Venlo, komende uit Berlijn.

Grafplaat van Bertha Preuss-Sauerbach (graf NJ29).

Bronnen:

GA Venlo, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 5 augustus 1937 nr. 204; idem, Bevolkingsregister Venlo, Eenlopende Personen 1913-1939, kaart Preuss-geb. Sauerbach; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 33.

NJ29a Dit graf is gereserveerd.

- NJ29b Op deze grafplaats wijst niets meer op een begraafing. Volgens de lijst Keyzer ligt hier begraven: Theodor Wolff, geboren op 3 februari 1864, overleden op 31 juli 1938.

Theodor Wolff, geboren te Venlo op 3 februari 1864, overleden aldaar op 30 juli 1938, slager, zoon van Alexander Wolff (geboren te Venlo op 15 augustus 1822, overleden aldaar op 12 januari 1914), slager, van 1852-1902 secretaris-penningmeester van de Joodse Gemeente, vanaf 1882 kerkmeeester, en Jeannette Pasman/Passmann (geboren te Xanten op 13 oktober 1829, overleden te Venlo op 23 februari 1902).

Theodor Wolff trouwde te Bockum (Dld.) op 19 juni 1893 met Fanny Goldstein, geboren te Bockum op 17 maart 1866. Zij werd in 1944 vanuit Grubbenvorst gedeporteerd naar Polen en is omgekomen in de omgeving van Oswieçim (Auschwitz, Polen) op 6 september 1944.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1901-1916, Stad deel W blad 190; idem, 1916-1923 en 1923-1939 gezinskaarten Wolff-Goldstein; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 4; GH Venlo, Akten Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte 1952 nr. 189; idem, Bevolkingsregister 1940-, Persoonskaart Fanny Goldstein; H.H.H. Uyttenbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo IV: De Straten te Venlo* (Venlo 1914) 96.

links, 11e rij

- NJ30 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PN / Een rechtschapen man, / Sjelomo, zoon van Avraham. / Hij overleed met een goede naam / 25 Menachem 690. TNSBH

Daaronder:

Hier rust / Izak Sanders / geboren te Erp N.B. / 17 Dec. 5606 / overleden te Venlo / 25 Ab / 5690
19 Augustus

Rechtsonder staat in kleine kapitalen: Joh.
Comuth-Nooteboom

Izak Sanders, geboren te Erp (N.Br.) op 17 december 1844, overleden te Venlo op 19 augustus 1930, veekoopman, zoon van Salomon Sanders en Hendrica Gans. Hij was getrouwd met Helena Kaufman (zie graf NJ31).

N.B. De vermelding van Joh. Comuth-Nooteboom slaat op de steenhouwer.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Sanders-Kaufman; idem, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 20 augustus 1930 nr. 186; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 3.

NJ31 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PT / Een rechtschapen vrouw, die haar hand uitstrekt naar de arme. / Is dat niet Lea, dochter van Nachon, weduwe / van Sjelomo Sanders. / Zij ging naar haar eeuwigheid maandag 28 Chesjwan 698. / TNSBH

Daaronder:

Hier rust / Helena Sanders Kaufman / geboren te Gennep / 22 Nov. 1856 / overleden te Venlo / 28 Geswan 5698 / 21 Nov.

Rechtsonder staat in kleine kapitalen: Joh. Comuth-Nooteboom

Grafplaat van Helena Sanders-Kaufman (graf NJ31).

Helena Kaufman, geboren te Gennep op 22 november 1856, overleden te Venlo op 21 november 1938, dochter van Jochem/Joachim Kaufman (geboren te Gennep in 1815, overleden aldaar in 1894) en Rachel Kohn (geboren te Hüls (Dld.) in 1821, overleden te Gennep in 1880).

N.B. De vermelding van Joh. Comuth-Nooteboom slaat op de steenhouwer.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Sanders-Kaufman; idem, Burgerlijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 22 november 1938 nr. 253; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 3; W.S. van Dinter, *De Joden van Gennep 1650-1950* (Zutphen 1990), blz. 41-42 en 88-89.

NJ31a Op deze grafplaats is alleen nog de hardstenen rand van een graf zichtbaar. Volgens de lijst Keyzer ligt hier begraven: Rosalie Schmitz-Franck, geboren 1871, overleden 25 februari 1931.

Rosalie Franck, geboren te Venlo op 11 augustus 1871, overleden te (?) op 25 februari 1931, dochter van Louis Franck (geboren te Venlo op 16 april 1842, op 3 oktober 1902 vertrokken naar de Rijks-Werk-Inrichting te Hoorn, alwaar hij op 5 november van dat jaar overleed), slager, en Sibilla Levij (geboren te Luckerberg (Dld.) op 30 maart 1840, overleden te Venlo op 11 mei 1911).

Rosalie Franck trouwde 1) met Gerson de Winter, geboren te Veghel op 19 augustus 1869, reiziger. Zij vestigde zich op 28 maart 1901 in Venlo, als weduwe De Winter komende uit Veghel. Rosalie trouwde 2) met Peter Schmitz, geboren te Mönchen-Gladbach (Dld.) op 4 januari 1882, koopman in manufacturen. Het echtpaar Schmitz-Franck vestigde zich op 20 maart 1913 in Venlo, komende uit Kaldenkirchen (Dld.). Schmitz vertrok op 31 december van dat jaar naar Kaldenkirchen, Rosalie op 19 oktober 1914 naar Lobberich (Dld.).

Bronnen:

GA Venlo, Archief Burgerlijke Stand Venlo, geboorteakte d.d. 12 augustus 1871 nr. 168; idem, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 3 blad 107 en deel 11 blad 131; idem 1901-1916 Stad deel F blad 46 en 48 en deel S-I blad 81; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 15,22 en 33.

NJ32 Op het bovenste deel van deze grafplaat staat een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt:
PN / De heer Jitschak, zoon van de heer Avraham / en de naam van zijn moeder Keille. / Hij ging naar zijn eeuwigheid aan de vooravond van de heilige sabbat 5 Adar I / 695 / TNSBH

Daaronder:

Hier rust / Isidor Francken / overl. 5 Adar I 5695 / R.I.V. 8 Febr.

Isidor Francken, geboren te Venlo op 23 augustus 1857, overleden aldaar op 7 februari 1935, slager, zoon van Abraham Francken (geboren te Zons (Dld.) op 17 december 1815, overleden te Venlo op 18 juni 1895), slager, en Carolina Wolf (geboren te Venlo op 25 juni 1818, overleden aldaar op 5 februari 1880). Hij was getrouwd met Judith Porcelijn, geboren te Amsterdam op 16 augustus 1860, overleden te Venlo op 2 september 1911.

Bronnen:

GA Venlo, Burgelijke Stand Venlo, overlijdensakte d.d. 8 februari 1935 nr. 36; idem, Bevolkingsregister Venlo 1861-1901 Stad deel 3 blad 110 en 111; idem 1901-1916 Stad deel F blad 50; idem 1923-1939, gezinskaart I. Francken; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 3.

Grafplaat van Isidor Francken (graf NJ32).

links rijen 12-14: geen graven aanwezig.

links rij 15, 3e grafplaats

NJ33 Op het bovenste deel van deze grafsteen is in een halve cirkel een gebroken tak afgebeeld met daaronder een Davidsster. Op de grafplaat daaronder een hebreeuwse tekst, die vertaald luidt: Zij was nog in haar volle groei en zij werd afgesneden (vgl. Job 8:12) / PT / Het meisje Sara, dochter van Mosje, / zij werd geboren uit Rivka. Zij ging / naar haar eeuwigheid 18 Kislew 694 / en zij werd begraven aan de vooravond van de heilige sabbat / bij de weekafdeling: En wij hebben geen kind meer (Gen. 37:30). / TNSBH

Daaronder:

Hier rust ons lief kind / Selma Velleman / geb. 17 Tammoez/2 juli 5691 overl. 18 Kislew/6 dec. 5694

(Sara) Selma Velleman, geboren te Venlo op 2 juli 1931, overleden aldaar op 6 december 1933, dochttertje van Mozes Maurits Velleman (geboren te Alkmaar op 19 februari 1907), koopman, en Rebecca Cardozo (geboren te Amsterdam op 1 juni 1909). Dit echtpaar Velleman vestigde zich na hun huwelijk te Amsterdam (10 september 1930) in Venlo; het gezin vertrok op 28 december 1936 naar Roermond. Velleman was hoofdredacteur van het blad 'De Joodsche Vriendenkring'.

Bronnen:

GA Venlo, Bevolkingsregister Venlo 1923-1939, gezinskaart Velleman-Cardozo; idem, Archief Nederlands-Israëlitische Gemeente Venlo, Bevolkingsregister blad 30 en 40; A. Kalmann, 'Venlo en de Joden' in: *De Venlose Synagoge 1865-1956* (Venlo 1999) 11.

Tegen de achtermuur van de begraafplaats, aan het uiteinde van het middenpad, is een steen ingemetseld met de volgende tekst:

DE EERSTE STEEN

van dezen muur

is gelegd

op den 5den Julij 1888

door de oprichters

M. KEIJZER - HERTZDAHL

K. FRANCK - HELLEND AHL

M. DE HAAS - HERTZDAHL

daartoe gesteund door de

welwillende bijdragen

VAN DE LEDEN DER ISRAEL:

GEMEENTE ALHIER

DER FAMILIELEDEN WIENER EN CATZ

Nadat al in 1881 pogingen waren ondernomen om aan de verplichting van artikel 18 van de begraafwet te kunnen voldoen, nl. het bouwen van een muur om de begraafplaats, wist de kleine Nederlands-Israëlitische gemeente van Venlo in 1888 voldoende fondsen daarvoor te verwerven. Ze bracht zelf f 309,25 bij elkaar, kreeg er f 422,75 toegezegd van elders wonende familieleden Wiener (en Catz) en wist bij de gemeente Venlo een subsidie van f 200,- los te peuten. Het werk werd gegund aan de laagste inschrijver, L. Stoffels uit Tegelen, die de muur met enkele bijkomende werken wilde bouwen voor f 990,-.

Bronnen:

GA Venlo, Archief Gemeentebestuur Venlo I (1851-1900), inv. nr. 277; kort berichtje in *Venloosch Weekblad* d.d. 14-7-1888.

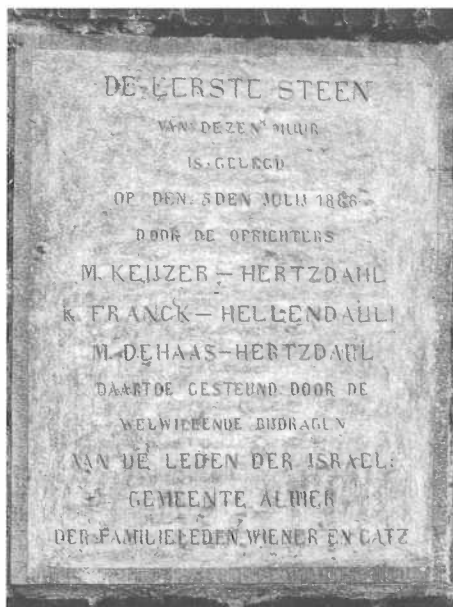

Foto van de eerste steen van de kerkhofmuur; geplaatst op 5 juli 1888. GA Venlo, Collectie Foto's en negatieven, negatiefnummer 35.329 (1980).

